

Knez Volkun.

Zgodovinski prizor iz 13. stoletja. ¹⁾

„Wil iuch sîn gezemen
ze hôren, wie er
sîn recht enphie, als ez ist her
von alter gewonheit kômen?“

Otokarjeva „Kronika v verzih“ iz 13. stoletja.

I.

Veliko kmetišče blizu Krnskega gradu. Proti večeru. Poleg hiše stara košata lipa, pod katero se zbirajo slovenski svobodni kmetje, velmožje, starejšine, župani in plemiči. Pozdravljajo drug drugega in si stiskajo roke. Iz hiše stopi mednje gospodar, visok in močan velmož *Vitomir*. Vsi se mu priklonijo.

Prvi kmet.

Pomozi Bog, tovariš *Vitomir*!

Drugi kmet.

Zdrav, sosed!

Tretji kmet.

Živel, brate!

Vitomir (stiska posameznim roke).

Živeli!

Pozdravljam vas in zahvaljujem vas,
da prišli ste na povabilo moje,
predragi bratje moji in rojaki!

¹⁾ Glej: Dr. Paul Puntschart: „Herzogseinsetzung u. Huldigung in Kärnten. Ein Verfassungs- u. kulturgeschichtlicher Beitrag. Leipzig. Verlag von Veit & Comp. 1899.“ Str. 304.

Prevažen je sestanek naš današnji.
 Posvetovati treba bode nam
 se o rečeh velikih, in zato
 izberite si shodu starejšino,
 ki vodil modro bo razgovore!

Prvi velmož.

Kdo boljši pač bi bil nam starejšina
 ko ti sam, Vitomir?

Drugi velmož.

I, kajpada!

Tretji velmož.

Hej, Vitomir, ti bodi nam glavar!
 Tvoj rod je na Koroškem najstarejši.
 Mi vsi priznavamo te za prvaka.
 Velmož ugleden si, svoboden kmet
 in marsikrat pomagal svet je tvoj
 sošedom in rojakom iz zadrege.

Četrty velmož.

Jaz tudi pravim: Vitomir nocoj
 naj načeluje shodu! Jelite,
 možje?

Vsi.

Da, Vitomir!

Vitomir.

Pa dobro! . . . Bratje,
 vsi veste, kaj bo jutri. Novi knez
 Volkun nastopi vladanje in tukaj
 na Gosposvetskem polju se predstavi,
 ko jahal bode v cerkev h kronanju,
 slovenskim kmetom, velmožem, županom
 in starejšinam, plemičem domačim.
 In ljudstva trume vrejo že nocoj
 od vseh strani ko hudourniki
 ob dežju z gor. Vsa Karantanija
 pozdravi jutri novega vladarja . . .
 Pa vprašam vas, rojaki: Al imamo
 zares še svojega vladarja mi

Slovinci? Ali smo svobodni še
in neodvisni? . . . Ah, naš novi knez
Volkun, to veste, bode le nekaka
podoba senčna knezu pravemu —
in tisti pravi knez naš, to je Nemeč,
je Bojuvar! To čutimo že davno.
Saj veste, kaj bil storil je Borut
v zadregi strašni, ko pritiskali
Avarji divji so na nas. Pozval
bil dobrodušni knez je na pomoč
sosede Bojuvarje. Prišli so
in rešili so nas Avarjev res,
a za plačilo vzeli so s seboj —
svobodo našo! In namesto jarma
avarskega zdaj nosimo na vratu
že dolgo let žuleči jarem nemški!

Vsi.

Res, res je to!

Vitimir.

In jarem bavarski
pritiska nas čimdalje bolj! In kdo
je kriv te naše sužnosti? Al niso
je krivi tudi knezi naši?

Vsi.

Res je!

Vitimir.

Popenjajoč visoko se nad nami,
pozabili so dobri knezi naši,
da naroda so svojega sinovi,
da tudi njih je porodila zemlja,
slovenska zemlja, skupna mati naša!

Vsi.

Tako je!

Eden iz množice.

Ali knez ni brat naš pravi?
Pradedje, kdo so knezom našim?

Vsi.

Kmetje!

Vitomir.

In meni se dozdeva, bratje dragi,
da knezi naši klanjajo se preveč
in laskajo Bavarcem se lokavim,
premalo ščitijo pa pravde naše!

Vsi.

Tako je, Vitomir!

Vitomir.

Krščanska vera,
ki v Korotan zanesli so jo knezi
tam izmed Nemcev, ej, tovariši,
to samo tista nova je veriga,
s katero nas priklenejo še bolj
na tujce. In možje pobožni tisti,
ki k nam prihajajo že dolgo let
iz Nemčije, učiti nas evangelja,
kaj drugega so pač ko le vojaki
v meniških svetih haljah. Neki dan
potegnejo izpod obleke svoje
meč, kruti meč, s katerim zamorijo
svobodo domovine korotanske!

Vsi.

Res, res je, Vitomir!

Prvi župan.

Perun, Perun
živi naj! To je bog slovenski močni!
Kaj treba nove vere nam! Daždbog
pa Svetovit sta vladala nas dobro!
Jaz zmerom ljubim še bogove stare.

Drugi župan.

Jaz tudi! Ko smo žrtvovali še
Perunu, zemlja je rodila več
in črede naše bolj so se množile . . .

Tretji župan.

In bolj odkriti bili so ljudje,
pogumnejši so bili in močnejši!

Cetrtri župan.

Bogovi naši stari — živeli!
Perunu čast in slava!

Vsi.

Slava, slava!

Vitomir.

Veliko nas je zbranih, ali vsi
nocoj imamo samo eno glavo
in eno srce, eno misel, bratje!
Kaj hočemo? Ko jutri se predstavi
nam novi knez Volkun, povemo mu
v obraz pogoje, pod katerimi
priznavati ga hočemo za kneza!

Glas iz množice.

Pogoje, da!

Drugi glas.

Pogoje jasne svoje!

Vsi.

Izborno!

Vitomir.

In priseči mora knez,
da vladal bodé nas po naši volji,
a ne po volji svoji, ali kakor
želeli bi nemara Bojuvarji!

Vsi.

Tako je!

Glas iz množice.

Knez Volkun naj gospodari
v imenu našem in v imenu vseh
Slovencev korotanskih posihdob!

Vitomir.

Kako pa! Kdo mu da oblast vladarsko?
Ne mi? Ne ljudstvo korotansko?

Vsi.

Res je!

Vitomir.

Odkod izvira torej mu oblast?

Glas iz množice.

Iz nas!

Drugi glas.

Iz naše volje!

Vitomir.

Prašam vas:

Čigava ta so polja, ti gozdovi?

Glas iz množice.

Vse naše!

Vitomir.

In čigave so planine,
trdnjave te visoke, skalovite,
ki branijo nam domovino drago
pred divjimi sovražniki?

Vsi.

Slovenske!

Vitomir.

In kdo postavil tod je koče bele
po Korotanu, kdo sezidal v njih
ognjišča je družinam našim?

Vsi.

Mi!

Vitomir.

Čigav je narod, ki prebiva tod
po naši zemlji?

Vsi.

Naš!

Vitomir.

Čigav je knez?

Vsi.

Naš!

Vitomir.

In zato njegova je dolžnost,
da vlada nas po naših zákonih.

Vsi.

Po naših zákonih!

Glas iz množice.

Po šegah starih.

Vitomir.

Po naših običajih starodavnih!
Svoboden mora biti Korotan,
ostati neodvisen od sosedov!
Pradedje naši so zasedli zemljo
in nam jo izročili. Mi sami
jo izročimo kdaj otrokom svojim,
da orjejo po njej in žanjejo
ter truda svojega uživajo
plodove, veselijo se življenja!
Dežele krasne naše vsaka ped
je blagoslovljena stotisočkrat
z obličij naših znojem vročim. Svet je
vsak kraj po domovini naši.

Vsi.

Svet je!

Vitomir.

Svet kakor prah očetov naših starih!
Tó mora vedeti naš novi knez!
In jutri mu povemo to naglas.
In eden izmed nas v imenu vseh
pove naj knezu voljo narodovo
na polju vpričo vseh! Izvolite
glasnika svojega si, bratje, zdaj,
ki jutri razodene voljo našo
Volkunu! Kdo se naj pogaja ž njim
v imenu Korotancev?

Glas iz množice.

Vitomir!

Ti bodi posrednik naš in glasnik!

Vsi.

Da, Vitomir! Ti bodi naš zastopnik!

Vitomir.

Zahvaljam vas za čast, za polnomoč
 in za zaupanje! Prisegam vam,
 da varali ne bode te v meni!
 In ko zasvita nam svečani dan,
 se snide ves slovenski Korotan!
 Pa pridejo župani, starejšine,
 velmoži, kmetje naše domovine.
 Volkunu potrdimo knežjo čast,
 vladarsko izročimo mu oblast!
 Po naši milosti, po naši volji
 izbran za kneza bo na tem-le polji.
 Vse ljudstvo bode priča naši slavi.
 Da vidimo se jutri, bratje, zdravi!

Zmračilo se je. Kmetje, župani, velmožje in starejšine se razhajajo, kramljaje med seboj. Po hribih se vžigajo drug za drugim kresovi. Luna vzhaja izza planin. Pod lipo se začno zbirati fantje in dekleta, držeč se za roke. Pojo.

Mladenič.

Radujmo se, dokler po žilah
 nam pôlje vroča mlada kri,
 dokler so lahke noge naše
 in jasne zro nam v svet oči!

Vsi.

Mladost, mladost! Kako si krasna!
 Ti zarje jutrnje si soj
 in same zlate nade sije
 iz sebe žar nebeški tvoj . . .

Mladenič.

Radujmo se, dokler v telesu
 nam raste zdrava čila moč,
 ki ognjevita sili sama
 na dan, le truda si iščoč.

Vsi.

Hej, mlada moč ti bojevita!
 Kdaj tebe je premagal kdo?
 Smehljaje svet si podjarmljuješ.
 Kdaj tebi kaj je pretežkó?

Mladenič.

Radujmo se, dokler ljubezen
oživlja v prsih nam srcé,
dokler poljub sladak na ustih
od nas preganja vse gorjé!

Vsi.

Ljubezen, ti življenja sreča
edina, ki pozna te svet!
Ti duše naše san najlepši,
ti vseh vrtóv najlepši cvet!

Radujmo se! Pod lipo staro
zaplešimo veseli raj!
Srcé na srcu, roko v roki,
tako naš ples se pleše naj!

(Zaplešejo.)

II.

Pod Krnskimi gradom. Solnčno poletno jutro. Na kosu starorimskega kamena, katerega gornji konec kaže obliko kapitela, sedi *Vitomir* v svoji narodni kmečki obleki, s širokokrajnim klobukom na glavi. Sedi oblastno in samozavestno, držec noge prekrizane drugo preko druge. Okoli Vitomira stoji na travniku vse črno kmečkega ljudstva, velmož, županov in starejšin. Rog zatrobi.

Prvi starejšina.

Volkun prihaja!

Drugi starejšina.

Knez se približava!

Tretji starejšina.

Možjé, pozor, pozor!

Četrty starejšina.

Ga vidiš? Slava!

Peti starejšina.

Lep mož je ta Volkun!

Prvi starejšina.

Zares, junak!

Drugi starejšina.

Da, pravi Korotanec, naš prvak!

Tretji starejšina.

Volkun se bliža nam v obleki naši.

Četrta starejšina.

In spremljajo ga naši velikaši.

Peti starejšina.

In vola vodi eden ob levici,
a drugi mu konjiča ob desnici!

Prvi župan.

Možjé, poglejte prapor naš koroški!

Drugi župan.

Visoko nosi ga glasnik in moški!

Tretji župan.

Ljudjé, narazen!

Četrta župan.

Prosta pot in tir!

Peti župan.

Zdaj ti imaš besedo, Vitomir!

Vitomir (Volkunu).

Kdo mož si ti, ki se nam bližaš tod?

Volkun.

In kdo si ti, ki mi zastavljaš pot?

Vitomir.

Jaz? Jaz sem narod! Jaz sem Korotan!
In kneza čakam svojega ta dan.

Volkun.

In jaz sem knez Volkun . . .

Vitomir.

Še ne! Poprej,
če mož svoboden si, naglas povej!

Volkun.

Svoboden rod je moj od njega dni!
 Svoboden sem ko narod naš, ko ti!
 Svoboden kakor Samo, ko Gorazd,
 vladarja slavna naša, naša čast;
 svoboden ko Borut, ko Hetimar,
 moj rajni prednik, hrabri vaš vladar!

Vitomir.

In hočeš biti moder nam vodnik,
 pravičen, nepristran nam vsem sodnik?
 In hočeš braniti nam domovino
 slovensko, ljubo našo dedovino
 kot prvi, najpogumnejši njen stražnik,
 če bi napadel tuj jo kak sovražnik?
 Pospeševal li bodeš blagostan,
 ko oče skrbel za svoj Korotan?
 Zapisal si globoko si v spomin,
 da kmeta tudi ti si pravi sin?

Volkun.

Pravično, bratje moji, vas bom sodil
 in k sreči Korotan svoj bodem vođil
 pa skrbel zanj ko oče in vladar
 in pred sovragi čuval ga vsekdar!
 Ponašam se in dobro vem, odkod
 izvira moj slovenski knežji rod!

Vitomir.

In s čim odkupiš, gospodar častiti,
 sedaj od mene si prestol kamniti?
 Kaj danes v dar od tebe jaz dobim,
 če hočeš, da ti sedež prepustim?

Volkun.

Denarjev mošnjo dam ti in voliča
 ter kmečkega ti podarim konjiča!
 Obleko svojo knežjo ti še dam,
 in davkoy vseh oproščen bodeš sam!

Volkun izroči darove *Vitomiru*, ki stopi s kamena pred kneza ter ga lahko udari po licu.

Vitimir.

Opomnil sem z udarcem te po lici,
da truda in trpljenja se ne boj!
Na mestu svojem hraber vselej stoj!
Ti vladaj nas, Volkun, zdaj po pravici!
Za kneza mi te potrjujemo
in vso oblast ti izročujemo!

Eden izmed starejšin.

Hej, živel knez, koroški novi knez!
Naj Bog blagosloví ga iz nebes!

Ljudstvo.

Bog živi kneza! . . . Živel, živel, živel!
Da v zdravju, sreči kdaj bi nam osível!

Vitimir.

Kamniti prestol, knez, sedaj je tvoj!
Ti stopi nanj, naglas prisezi koj
nam z golim mečem v viteški desnici,
da vse obljube držal boš v resnici!

Volkun (stopi na kamen, potegne meč iz nožnice in zamahne ž njim na vse štiri strani sveta).

Vi potrdili zdaj ste me za kneza
in bojni meč moj zdajle vam priseza,
da vladal vas bom žive svoje dni
pravično! Korotan naš naj živi!
In kakor ta-le staroslavni kamen
prisega moja bode trdna. Amen!

Starejšine, velmožje in župani.

Bog živi kneza! Mnogo, mnogo let
naj zdrav nam vlada korotanski svet!

Vse ljudstvo.

Bog živi te, Volkun, naš novi knez!
Naj pošlje Bog ti sreče iz nebes!

Vitimir (zajame s svojim klobukom studenčnice ter jo ponudi knezu).

Pij, knez! Ko vrelec čisti tá
preprosti smo in zdravega srcá

in duše smo še neokužene,
 nraví smo še neomehkužene.
 Le čvrsto ljudstvo vredno je svobode!

Volkun (popivši iz klobuka).

In kakor bilo je, tako naj bode!
 Za zdravje tvoje, narod čili moj!
 Naj mir nam cvete, naj nas kliče boj,
 da vselej posihdob možjé smo jaki,
 za dom, svobodo vneti vsi junaki!

Vse ljudstvo (zapoje).

Za dragi Korotan
 srcé nam v prsih bije;
 pripravljeni na bran
 smo svoje domačije.

Pradedje svojo kri
 junaško so prelili
 in z mečem si sami
 deželo priborili.

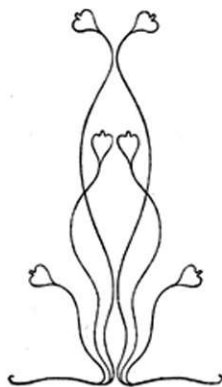
Naš meč jo vlada zdaj
 to zemljo plodovito;
 naš plug ta orje raj,
 naš srp tod žanje žito.

Ti naša sveta last,
 ti naša dedovina!
 Naš pónos, naša čast,
 svobodna domovina!

Bog živi Korotan!
 Naj sreče žarke zlate
 razseva dan na dan
 z višave solnce nate!

Bog živi te, naš knez!
 Močí, modrosti, svéta
 in zdravja iz nebes
 daj Bog ti mnoga leta!

A. Aškerc.

Izza kongresa.

Zgodovinski roman. Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

Osmo poglavje.

e ob štirih, dve uri pred dvornim obedom, so se zbirale množice na trgu pred deželnim dvorcem, da bi gledale, kako se vozijo ljubljanski bogataši k cesarju. Največ je bilo gledalcev iz nižjih slojev prebivalstva, ki so bili že takrat najradovednejši Ljubljancani.

Privedli so s sabo žene in otroke ter se družili z znanci in prijatelji v gruče, s katerimi je bil trg nasejan od dvorca pa skoraj do nunske cerkve. Ozirali so se v okna pri cesarskem stanovanju, da bi ne prezrli trenutka, ko prižgo luči. Ko se pa luči le niso zasvetile, so pričele množice kramljati, da je po trgu šumelo, kakor šume čebele v panju.

Prav zadaj za množicami, skoraj tik tlaka pred nunsko cerkvijo, je stala naša znanka iz drugega poglavja, Topolščakova Marička, ter se prav živahno razgovarjala s starikasto žensko. Bila je to pobožna navidez-devica, Komarjeva Magdalena, tiste dni sloveča perica ljubljanskih duhovnikov, mladih in starih. Bolj bistre glave, ki so nekoliko globlje mislile, so sumničile staro dekle še drugih poslov, ki s pobožnostjo niso v nikaki zvezi ter prihajajo le tedaj v poštev, če hočeš dobiti zanje odveze pri izpovedi.

Marička je perilo raznesla po hišah, po končanih opravilih pa je tudi hotela iti pred deželni dvorec, da bi si napasla svojo radovednost.

Ravno pri nunski cerkvi začuje sladak glas za sabo: „Kje kaj pereš, Marička?“ Ko se je bila obrnila, je stala pred njo Komarjeva Majda, s katero si dosedaj nista bili niti dobro znani, dasi je tudi le-ta stanovala v Kravji dolini. Zavidala je Topolščakovim vsako capico, ki je prihajala pri njih v perilni čebriček. Danes pa se je Komarjevi Magdaleni od same prijaznosti cedil obraz. Kar silila je v Maričko, in predno se je zavedela, kaj se namerava ž njo, je že

Majda ujela njeno roko ter jo krčevito stiskala, prav kakor da se je sešla z najboljšo svojo prijateljico. Še enkrat je ponovila: „Kje kaj pereš, Marička? Hvala Bogu, dosti je pranja v teh časih!“

„Ne preveč,“ je odgovorila deklica. „Podgolovčani nam vse pobero.“

„Vem, vem! Najprijetnejše pranje je pač pri naših gospodih!“

Še predno je Marička utegnila kaj odgovoriti, je Majda nadaljevala: „Drugi gospod dvorni kapelan — ona je rekla ‚gofkaplan‘ — so mi zadnjič rekli: ‚Ljuba Magdalena, pravim ti, da spati ne morem, če ne ležim v srajci, katero si ti oprala!‘“

„Ti imaš srečo, Magdalena, pri nas pa včasih še kuhati kaj nimamo!“

„Srečo! In Mariji devici bodi zahvala zanjo! Pomisli, zdaj imamo tudi korarja Grizonija, poprej ga je imela Štrajnarjeva Polona, tisto sitno babišče, ki stanuje za Gradom in ki vsakega človeka obere. Pomisli vendar, še gospodom korarjem ni prizanašala ta grdoba!“

Komarjeva Majda je gledala predse, kakor da je ravnokar zazeval pred njo globok prepad.

„Izgubila ga je mojega Grizončka! Jaz mu pravim le moj Petrček! A ni res fletkan? Prav kot igračica, ki si jo ravnokar iz škatlice vzela! Vse je majhno na njem! Kako se vse prijetno pere: njegove srajčice, njegove spodnje hlačice! O Ježešta!“

Tu je Majda sramežljivo gledala kot boginja Diana, če so jo pohotni lovci nago zasačili v kopeli!

„Kdo pa škofu pere?“ je vprašala Marička nato.

„Škofu Gruberju?“ je odgovorila Magdalena kislo. „Naj mu pere, kdor hoče!“

„Perila ima gotovo na ostajanje!“

„Ga ima, ali ga pa nima! Nekdaj sem njegovi kuharici na trgu nekaj namigavala, da bi tista, ki korarjem pere, prala tudi škofu. No, odgovorila mi je, da mu pero strežaji, ker ne dopušča, da bi ženske njegovo perilo jemale v roke. Lahko si misliš, kako je raztrgano. Da ni škof, bi dejala, da je prismojen človek!“

„Berač vendar ni!“

„E, mila Majda, je! K nam je prišel za škofa, dasi ga nismo klicali!“

„Pobožen gospod je!“

„Pobožen? Človek, ki — no — kaj bi govorila! Ali moje misli so take, da se ti motiš!“

„Ni mogoče!“

„Revišče, kako si še nevedno! Nekega dne sem bila v škofovih hlevih, pa mi je pravil kočijaž, da Gruber prepogosto zahaja tam kje gori v neko nemško mesto. Česa išče tam gori? Jezusa Krista gotovo ne, saj ga ima doma v šenklavškem oltarju!“

Ko je deklico kruto to očitaneje pretresovalo, je Magdalena še dodala: „Je to kak škof? Kadar deli blagoslov, človeka niti v oko ne pogleda! Kar tja predse nerga: če poje mašo, nerga, in če govoriš ž njim, tudi nerga! Sem nekaj čula, da mu ni všeč, da gospodom korarjem perem. Pa me ne bo izpodrinil, ker gospodje korarji tudi ne marajo te nemške nerge!“

Topolščakova ni vedela kaj odgovoriti. Ona je nadaljevala: „To je naš Anton Alojzij Wolf drug mož! Ne vem, čemu ga niso napravili za škofa v Ljubljani. Pa je moral v Trst, kjer naj Lahe boža! Kakor bi rožice sadil, tako mašuje! Papež in cesar sta dostikrat slepa, pa imenujeta škofa, ki je bolj podoben prekli v fižolu nego mašniku pred oltarjem!“

„Ne vpij tako,“ je zahitela Marička! „Morda je kaka nuna pri oknu, pa te sliši!“

„Nune so zdaj v koru,“ se je odrezala Magdalena, „če so kaj prida! Ga nisi nič videla, saj je bil te dni tukaj, gospod Anton Alojzij? Po Lattermanovem drevoredu se je izprehajal in grofinja Stubenbergova je hodila ž njim. Mari bi bila tega vzela namesto grbastega grofa! Marička, duhovni gospodje so ubožčki in Bogu je prijetno, ako imamo ženske usmiljenje ž njimi! To usmiljenje se nam bo v nebesih bogato plačevalo! Verjemi, Marička!“

„Kaj mi to vse pripoveduješ?“

„Nič hudega ne misli! Vem, da so hudi časi za mlada dekleta! Ta kongres nam je prinesel kraljev in cesarjev, škofov in kardinalov! Visokih gospodov, pa tudi mladih gospodov! Kamor stopiš, stopiš na kakega grofa! Vročo kri imajo, pa tudi denarja dosti! Nam ženskam delajo izkušnje! Pa so tudi pametne izkušnje. Si že kaj mislila o tem, Marička?“

„Čemu naj bi na kaj takega mislila? Saj se bom morala tako omožiti!“

Sedaj se je Komarjeva kar razvnela: „Možiti se češ! V teh časih, ko leži denar v kupih po ljubljanskih cestah. Mlademu dekletu je treba samo roko iztegniti! In ti se češ možiti! Koga pa češ vzeti? Saj se vendar nisi zapredla v kako neumno ljubezen! Povej no, oj ti ljuba šemica moja!“

„Poprej je Bergamucev z močvirja,“ je odgovorila Marička, „malo k nam zahajal. Zadnje čase pa ne sme več v hišo! Prav priden, delaven človek je! In tudi pijanec ni!“

Dekle je od srca zdihovalo.

„Na močvirje!“ je zakričala Magdalena kot žaba v luži. „Ta bi bila lepa, da bi se naša dekleta iz Kravje doline na barju možila! Od smeha bom počila! Vendar nimaš prazne glavice, ljubica moja!“

„Z Bergamucevim tako nič ni! Drugega pa moram vzeti!“

„Kdo te sili?“

„Oče in mati!“

„In kdo je ta drugi?“

„Tisti Smoletov štongrajtar! Star je že tudi! A v „novi kasi“ v Gosposkih ulicah ima naloženega precej denarja! In radi tega denarja ga moram vzeti!“

„Smoletovega štongrajtarja!“ se je smejala Komarjeva. „Tega soka štongrajtar prejkotne ni sam k ognju pristavil. To je maslo gospoda Andreja, da bi te potem kar pri roki imel, tebe in štongrajtarja, tega starega osla! Mlado dekle, ženin pa star! Punca, rabi oči, ki ti jih je gospod Bog ustvaril! S takim človekom v zakon! Rajši se v najhujši zimi v Ljubljano kopat hodim!“

„Precej denarja ima!“ je zastokala Marička, „in oče in mati, oba mi prigovarjata, da naj ga vzamem.“ Črez nekaj časa je še pristavila: „Tuintam ni kaj v lonec dejati! In še za sol je komaj pri hiši! Denar pa ima!“

„Si li gluha, Micka? Kolikokrat ti pa naj še povem, da leži denar po cestah? Samo grablje v roko, pa si ga nagrabiš, kolikor hočeš! Že vidim, da ti moram nekaj povedati! Potem dobiš pogum, ti revica vseh revic! Malo v stran stopiva, da naju ne vidi vsak, ki prikolovrati tod mimo!“

Vlekla jo je pod obokani hodnik pri sedanji nunski šoli. Komaj sta bili ondi, kar zakliče Topolščakova: „Ravno prav, da sva se skrili! Lej ga, tam-le prihaja!“

„Kdo?“

„Moj štongrajtar!“

In res je prišvedral Urban Pintar po cesti tik nunskega vrta s kosturcem na glavi in s ponosom, ki se mu je bil od zadnjega pretepa zopet ozdravil do prejšnje visočine. Pri Topolščakovih je bil zvedel, da je Marička v mestu in da jo dobi prejkotne na trgu pred deželnim dvorčem. Odrinil je tja. Gnala ga je ljubezen, nekaka milostljiva ljubezen, s katero je, kakor je bil za trdno prepričan,

počastil revno dekle. Da bi ga ona ne hotela, o tem se Urbanu Pintarju še sanjalo ni! V svojo veljavo zatopljen je krevsal mimo in žensk na hodniku niti opazil ni.

Magdalena se je zatogotila: „Ta meh naj bi jemala? Ti, ki si najlepša izmed vseh kravjedolinskih deklet!“

„Res, težko živim!“

„Kaj boš težko živela?“ se je začudila Komarka. „Ti ni še nikdar prišlo na misel, da bi se bil kak boljši, nego je ta Smoletov meh, zagledal v te? Saj si vendar taka kot rožica na travniku! Prej ti nisem hotela povedati, sedaj ti pa povem, ko vidim, da si res žalostna. Vidiš, Marička, tu je velik, velik gospod, ki prihaja na šentpeterski breg, samo da te gleda, kako pereš ob Ljubljani. Tvoje zaokrožene ročice in tvoje še bolj zaokrožene nožice ga ne puščajo pri miru, kar jih je prvič videl!“

Marički se je razrahljalo srce. Ljubežen ji je dosedaj samo trnje rodila! Tu pa se je visok gospod zanimal zanjo, ki je bila Topolščakova iz Kravje doline.

„Ali je naše vere?“ je vprašala z vnetim zanimanjem.

„Kaj boš po veri povpraševala? Sveti Jožef je bil tudi jud, pa je bil vendar mož naše preljube device Marije!“

„Misliš, da bi me vzel?“ je Marička dalje vprašala.

„Na božjem svetu je vse mogoče, Marička! Tukaj ne rečem ne ene, ne druge!“

Ko je dekle molčalo in se zamislilo v bodočo svojo srečo, je Komarjeva Magdalena skrbela, da se je še bolj zrahljala zemljica, v katero je bila ravnokar položila pregrešno svoje seme. Hinavka je govorila: „Prijatelja ima! In ta mi je pravil, da visoki gospod zavoljo tebe kar cele noči ne more spati! Vedno si mu pred očmi; on pa le zdihuje: vem, da ne mara zame in da nikoli zame marala ne bode!“

Marički se je milo storilo. Kako je bilo mogoče, da je ona, neznatno dekle, vzbujala toliko ljubezni?

Komarka pa je pridno rahljala:

„Zadnjič mi je poslal zate majhno darilce! Tu pri sebi je imam! Prijatelj mi je pripovedoval, da je gospod skoraj jokal, ko mu je darilce izročil. Bog ve, če je bo hotela vzeti, je tarnal. Drugega ničesar nočem, samo da včasih name misli in da me pogleda z lepim očesom, kadar jo srečam! Dober gospod je, Marička, in vesela ga bodi! Glej!“

Tu je stara grešnica nekje izpod obleke potegnila majhen zavitek. Ko ga je razvila, je dvignila strmečemu dekletu pred obraz

svilnato ruto, ki je bila nežna kakor pajčevina v rosnem jutru in črezinčrez pretkana z zlatimi in srebrnimi rožami. Marički se je zavrtelo pred očmi in poželjivo je iztegnila roko po „malem darilcu“.

„Moja naj bo?“ je vsa srečna zaklicala.

„Tvoja! tvoja!“ je hitela Magdalena. „Le dobro jo zavij, da ti je sapa ne odnese!“

„Kaj naj sporočim gospodu?“ je vprašala čez nekaj časa Magdalena.

„Reci mu, da bodem mislila nanj!“ Kri ji je šinila v lice in v veliki zadregi je spravljala podarjeno ji svilnato ruto ter jo skušala skriti pod obleko.

Stara devica pa jo je potrjevala v njenem sklepu, rekoč: „Tako je prav, Marička! Le v Boga zaupaj, boš videla, bo vse prav! Kmalu se zopet vidiva, takrat ti povem kaj novega, kaj sladkega. Za danes pa zdrava ostani, ljubica moja! Zdaj moram k Petrčku, da vzamem umazano perilo! Ne veš, kako sem srečna! Adijo!“

Odhitela je na Mestni trg, da je pri kanoniku Grizoniju vzela umazano perilo. Tudi Topolščakova se je odpravila proti domu. Pri sedanjem položaju je ni več zanimalo, kdo se pripelje k cesarjevi večerji; umevno je tudi, da ni hotela v množici kje naleteti na starega svojega ženina, ki se mu je z današnjim dnem popolnoma odovedala. —

Med tem je Urban Pintar stopal po trgu proti dvorcu. Njegovo oko je iskalo ljubljene deklice. In prav slabe volje je postajal, ko je nikjer ni mogel ugledati.

„Kaj me ne čaka! Vedela je vendar, da pridem!“

Prav pošteno se je razjezil. Jeza bi mu bila še rasla, da niso njegove pozornosti vzbujali mladi ljudje, ki so letali po trgu ter hrup delali. Čulo se je nekaj žvižganja, nekaj smejanja. Tuintam se je oglašal klic: „Volički!“

Z drugega kraja se je v istem visokem glasu odgovarjalo: „Abeceoslički!“

Kot bi trenil, so prileteli skupaj od leve, od desne. Hipoma je bil gospod Urban Pintar obdan od mladičev, ki so si grozili drug drugemu. Dvigale so se palice in nekaj rok se je stiskalo v pesti. Ta in oni je brskal po tleh, da bi dobil kamen.

„Volički!“

„Abeceoslički!“

Skupaj so trčili največji nasprotniki, ki jih je tedaj poznala Ljubljana: dijaki in mesarski pomočniki. Že bi se bili po stari navadi

udarili, da ni prihitela na lice mesta oborožena javna oblast. C. kr. policaj Tomaž Raznožnik je prisopihal in malo špansko paličico je vihtel po zraku, da je kar šumelo.

„Ste že spet skupaj, prokleti študentje! In vi mesarski fantalinje! Mir, zverine! Drugače zapoje moja rumena! Cesar hoče jesti! In pri jedi ima še žival rada mir! Mir, pravim!“

Mladina se je kar potuhnila. Nekdo izmed pomočnikov je ponižno izpregovoril: „Oče policaj, komu pa kaj hočemo!“

„Tihooo!“

In Tomaž Raznožnik je zavestno odšel. Odhajaje pa je še dostavil: „Samo da veste, da sem tu! Da sva tu! Jaz in moja rumena! Tihooo!“

Komaj je odšel, se je žuborenje iznova pričelo. Sikalo se je od dijaške strani: „V nedeljo ob dveh popoldne! Na Gradu! Če imate pogum!“

Točno so se odrezali mesarji: „Pridemo! A vas ne bo! Zbali se boste direktorja in kateheta!“

„Pridemo!“

Vojna je bila napovedana. Mladiči so se razšli eni proti cerkvi, drugi proti gledišču.

Zgoraj pri cerkvi se je zopet oglašalo: „Volički!“

In ti pri gledišču niso mogli molčati: „Abeceoslički!“

Urban Pintar se je jezil sedaj nad policajem. Po njegovem mnenju bi bila morala peti rumena šiba že zategadelj, ker so ti otročaji zadržavali njega, Urbana Pintarja! —

V tej misli je dospel Urban pred deželni dvorec. Tam je taboril stari naš znanec, Miklavž Čeljustnik. Pridružilo se mu je bilo nekaj prijateljev, katerim je razkladal svojo modrost.

„Škile,“ je zaklical Pintar, „nekaj bi te rad vprašal!“

Tomaž se je obrnil proti njemu in z nepopisnim zaničevanjem mu je odgovoril: „Kako me kličeš? Tako me smeš klicati, kadar sem pijan! In še takrat le, če si ti plačal vino!“

Obrnil se je k prijateljem: „Gorjanec! Če hočeš z mano govoriti, čakaj!“

„Hej!“ je začel Anžek iz Kravje doline, „nekaj bi pa le rad vedel, Miklavž! Kaj misliš?“

„Kaj mislim?“ odgovori Čeljustnik, „kaj mislim? Da sem mož, ki ti odgovori pravo besedo, če me kaj vprašaš! To mislim! Sikstum!“

„Kaj misliš, kaj bodo jedli ti cesarji in ti kralji tam zgoraj?“

Spoštljivo se je stari možiček ozrl proti cesarskemu stanovanju, kjer so ravno pričeli luči prižigati: „Kaj hočejo jesti? Župo, meso in nekaj boljšega krompirja! Meniš, da so drugače ustvarjeni kakor mi? Če so se najedli in napili, morajo ravno tista pota hoditi kakor mi! Sakstum!“

„Pa bo vse bolje zabeljeno, hudika! Nekaj razločka bo pač. Kaj misliš, ali cesarjevim pri tej zimi zmanjka kdaj zabele?“ In Anžek je verno zrl na Miklavža.

„Pa gotovo tudi! Kolikokrat je že prišla cesarjeva kuharica v škofijo, da so ji masti posodili!“

Anžku so se usta do ušes odprla: „Pa jo vrne pozneje?“

„E Bog ve! Vojske so drage in cesar Fronc ima vse polno snedežev, ki glodajo na njem spodaj in zgoraj! Poglej samo ta večer! Najedli se bodo do grla, plačal pa nihče nič ne bo!“

Anžek je zmajal z glavo: „Buzarona, res so slabi časi!“

Tu je Čeljustnik zagledal novega znanca. Mimo je prišel čedno opravljen Trnovčan, ki je tiste dni imel službo tako imenovanega „ribiškega mojstra“. Ribičem je vodo odkazoval; enim je odkazal potoke, drugim pa Ljubljaničo. Prvi so se zvali „potokarji“, drugi pa „lovničarji“, ker se v Ljubljaniči večinoma le z lovničo da ribariti.

„Fižmojster!“ je zaklical Miklavž. „Ravno prav, da te vidim! Pojdi no sem!“

Oni se je zadrl: „Kaj češ, Škile?“

Nato je prijazneje vprašal: „Kaj si ujel zadnjič?“

„Kaj čem ujeti!“ je odgovoril Škile čemerno, „kaj čem ujeti če v potocih, ki si mi jih odkazal, ni ne ribjega, ne račjega repa! Goriški graben je prazen, Farjevec ni za nič, Kapsov graben ni za nič in Kozja noga je prazna bolj kakor izstradan kravji vamp!“

„Tako hudo pa že ni!“ ga zavrne ribiški mojster.

„Fižmojster! pravim ti, da je še hujše! Če ujamem par klinčev, par črnookic ali pa že celo par činkelj, pa si mislim, da sem v nebesih in v trhleni svoji škatli kar od veselja poskakujem. Hudič je, ti pravim! Sikstum!“

Ponižno je prosil: „Daj me no med lovničarje, fižmojster! Pa koga drugega med potokarje vtakni! Saj so tepci, ki mislijo, da je potokar boljši od lovničarjev?“

„Ni mogoče!“

„Ti reci, pa bo mogoče! Vsak petek ti prinesem v hišo ped širokega karpa ali pa težko ščuko, da ne bo skoraj prostora zanjo v tvojem želodcu!“

„Je vse zasedeno! Kar ujameš, itak vse v žganju zapiješ! Ni prostora!“

In „fižmojster“ je odkorakal s ponosnostjó, ki je bila primerna visokemu njegovemu ribiškemu dostojanstvu.

Čeljustnik je vpil za njim: „Sem te poznal, ko si na Gmajni še gliste kopal ter jih nam ribičem za denar prodajal! Kdor ti več da, ta več velja pri tebi! Pojdi, kamor češ, magari vragu v čreva!“

Ko se oni za to kričanje ni zmenil, je ta še vpil: „Kako to, fižmojster, da te cesar ni na kosilo povabil? Da sem jaz cesar, bi te gotovo povabil, če ne za drugega, pa zavoljo skled, da bi jih ti pomival! Sikstum!“

„Ne jezi se, da ne zbolíš, Miklavž!“ Tako je vpila vesela družba, ki je ravno takrat prihajala na prizorišče. Bili so čolnarji iz Zaloga. Pristopili so bliže, da se udeleže razgovora. Miklavža so itak vsi pijanci dobro poznali in naravno je, da so ga poznali tudi zaloški čolnarji.

„Kaj kričiš, Škile?“ vpraša Avšičev Jaka. „Morda se jeziš, da nisi povabljen danes zvečer?“

„Čemu bi se jezil! Sem bil povabljen, pa le v tvoji družbi, Jaka. Iskal sem te tri dni in tri noči. A na Savi si bil in tako ga danes ne bova pila zlatega, cesarskega vina. Škoda!“

„Na Savi ste bili?“ se je vtaknil vmes stari Anžek. „Kakšno ste pa kaj vožnjo imeli?“

„Dobro in slabo,“ je odgovoril Jaka. „Danes smo pili, jutri smo spali!“

„Ježeš, ali se sme spati na vodi?“

„Na sodih, če so skupaj zbiti in če se vozimo navzdol, se lahko napiješ in napiš! Če se vozimo v ladji navzgor, pa druga poje. Takrat ni življenje nič prida!“

Anžek še vedno ni bil prepričan: „Pijani vendar niste, ker ni državej pri barigljah!“

„Čemu bi ne bili! Malo nevarno je že, pa pazimo drug na drugega!“

Anžek je koprnel: „Ihta! ohta!“

Avšiču je dobro delo, ko je videl starca v strahu.

„Brez nevarnosti ni,“ je govoril važno, „tuintam se kaj zgodi. Lansko leto nam je Brdavsov Tinče zdrknil z barigelj, ko smo najmanj mislili. Z Loga pod Litijo je bil doma. Z očetom sta se sprla in zategadelj je prišel k nam čolnarjem.“

„Ste ga dobili potlej?“

„Ravno pri Močeniku je bilo, kjer je tisti hudi curk in tisti veliki vrtinec. Še zastokal ni, ko je tlesknil v Savo! Tako je bil pijan!“

Parkrat ga je vrtinec zasukal, pa je bilo po njem. Z drogovi smo nekaj drezali po vodi, ki je bila tisti dan kalna, pa vse skupaj ni bilo nič! Ko smo nazaj ladjo vozili, so pripovedovali, da ga je pri Renkah na sipo vrglo. Može, Sava je hudobna voda in naš kruh je grenak!“

Stari Anžek je zdihoval: „Jezus in Marija! Utonil je! Utonil je!“

Sedaj je poprijel Čeljstnik besedo: „Kaj ste včeraj vozili?“

„Polovica barigelj je bila z žitom nasuta, druga pa nalita z vinom.“

„Torej žito in vino!“

In Miklavž je radovedno vprašal: „A kaj navrtate, kadar imate suha grla?“

„Boš vrtal, hudiča!“ se je zajezil Jaka, „ko ti pri prihodu v Zalog vsako špranjico na barigljah prevohajo! In če kaj iztaknejo, ti odtegnejo pri zaslužku, da si črn kot noč, ali te pa še zapro, ali ti pa jih naštejejo z batino! Trpljenje je trpljenje! Delavec je vsekdar revež, posebno pa takrat, če je v žeji bariglje navrtal!“

Škile ga je oblastno zavrnil: „Trpljenja, bi dejal, ni posebnega! Saj voda za vas dela!“

Te besede so Avšiča posebno razjarile: „Kaj boš pel? Če ti solnce sije na razbeljeno bučo in če imaš v ladjo vpreženih kakih petnajst jarmov volov, pa boš videl, kaj ti voda dela!“

„Meniš li, da meni ni vroče, kadar s svojo škatlo po Ljubljani brodim?“

„E kaj boš ti, Škile! Če ti na slabi poti jarem izpoddrsne, da si par volov sprednje noge zlomi ali pa še celo v Savo zdrkne, potem kliči hudiča, če ti bo hotel pomagati!“

Eden čolnarjev se je vmešal: „Čemu se prepirata? Težak kruh je na Savi, težak! Danes pa imamo denar in v Ljubljano smo prišli, da se dobro imamo. Čemu lazimo tod okrog? Cesarjev in generalov, katere smo hoteli gledati, ne bo; da sem hotel gledati prazne zidove, ostal sem lahko v Zalogu!“

„Prav govoriš!“ pravi Jaka. „Pojdimo k Židanu! Tam imajo sladko vino in mlado gospodinjo. Vino bomo pili, gospodinjo pa objemali! Danes je še denar, jutri pa ga več ne bo! Pri Židanu bomo židane volje; jutri pa zopet na bariglje, da se odpeljemo po hrvaško koruzo, ki naj jo vrag vzame, njo in zeleno Savo!“

Čolnarji so odšli.

„Kako se to napihuje!“ je godrnjal Miklavž za njimi. „Če jih na stol položiš in vsakega pretepeš kakor otep na skednju, pa ti od vseh ne pade kopa petic!“

Sedaj, ko so ga bili drugi poslušalci zapustili, se je spomnil Miklavž Čeljustnik svojega znanca Urbana. Ta je ves čas pri strani stal in ponižno čakal.

„Zdaj govori, štoklja!“

„Za svet bi te rad vprašal, Miklavž!“

„Dobrih svetov je pri meni več, nego je plavcev na Mesarici spomladi! Kaj je?“

Urban je zašepetal: „Knjižico imam od nove kase v Gosposkih ulicah. In vedel bi rad, če je vse varno in če je prav narejeno?“

„Knjižico od nove kase!“ Tukaj je bil Miklavž ves pri stvari. Vlekel je Pintarja iz množice v stran, da sta bila sama.

„Koliko imaš?“ je vprašal z zanimanjem.

„Osemsto goldinarjev je! Teško sem jih prislužil. In sedaj mi delajo nekateri skrbi, da bo denar samega sebe snedel! In kako naj nosi obresti, če bo v Gosposkih ulicah na kupu ležal? Saj denar ni kokla, ki nese jajca na gnezdu. Vse to mi napravlja skrbi! In tebe vprašam, ki si pameten človek, kolikor te jaz poznam!“

Škile je nekaj časa sam pri sebi premišljal. Ta-le gorjanec, čigar puhlo ošabnost je poznal, se mu je videl kakor riba, ki je siloma silila v njegovo lovnico.

„Izgube se ti ni treba bati,“ je odgovoril strokovnjaško, „izgube se ti ni treba bati. So dobri gospodje zraven! Gospod Gale, gospod škof in Bog ve koliko korarjev! Pač pa mora biti v knjižici vse prav zapisano! Jo imaš pri sebi?“

„Nimam!“

„To je pa glavna stvar! Knjižico moram videti! Čakaj, Kapsov graben imam zaprt! Jutri pojdem gledat, če se je kaj ujelo. Pojutrnjem pridi! Ob devetih te bom čakal pred kaso v Gosposkih ulicah!“

„Pa bo kaj stalo?“

„Kaj če stati? Polič vina boš plačal, pa bo! To ti pa pravim, pri knjižici -bodi previden!“

Urban Pintar je bil potolažen. Obljubil je, da prinese knjižico pojutrnjem ob devetih zjutraj. In Miklavž Čeljustnik je obljubil, da bo vse natanko pregledal, če je prav zapisano. Ravno tedaj je prirožljala prva kočija po Glediških ulicah. Čeljustnik ji je takoj posvetil svojo pozornost.

„Poglejmo no,“ je kričal, „kdo je prvi, kdo je najbolj lačen! Steklar Češka je! In vozi se kakor grof! Včeraj so konji še gnoj vozili na njive za špitalom, danes pa vozijo kočijo! Naj vrag vzame to lačno, jaro gospodo! Sakstum!“

(Dalje prihodnjič.)

A. N. Pypin.

Spisal dr. Ivan Prijatelj.

(Dalje.)

ajznamenitejšo delo Pypinovo pa je njegova „Zgodovina ruske literature“. Iz nje nam jasno odseva Pypinov duh, kakor se je bil sformiral v gori opisanih pogojih ruskega javnega življenja, in odseva nam iz nje tudi značaj ruske kulture. Zakaj ta knjiga je bolj kulturna nego literaturna zgodovina, čisto odgovarjajoča stremljenjem ruskega naroda, ki so še danes bolj stremljenja po kulturi nego po umetnosti. — Znamenito delo Pypinovo leži pred menoj, in zdi se mi, kakor da ga vidim živega pred seboj, sivega starca, ko mi je izročal svoje delo in mi pisal na prvo stran naslednje besede: „G. Iv. Prijatelju, mlademu bodočemu zgodovinarju slovanskih literatur — posebno ruske, v dober spomin od starega historika. A. Pypin.“ Spominjam se, kako sem gledal s spoštovanjem na krepkega starca kakor na nosilca oporok onih silnih, ognjevityh mladeničev-šestdesetletnikov, ki so se bili pojavili na mračnem ruskem horizontu, zableščali in zgoreli. Samo zasijali so, začrtali pot, osvetlili in odkrili rusko realnost. Da bi bili sami predstavili in sistematično in nagledno pokazali to realnost, kakor se je razvijala skozi stoletja, tega niso bili zmožni. A zmožen je bil tega Pypin, ta kolosalna delavna moč, ki je z mirno vestjo in samozaupanjem vzel v roke oporoko svojih vrstnikov in se poprijel velikega dela. Kakor za otroke in družino Černyševskega, tako je skrbel Pypin tudi za kredit duševno-idejne zapuščine njegove.

Zvest estetičnim načelom Černyševskega, da je pisatelj samo glasnik svoje dobe, samo imenovalec brezštevilnih števcov, onih drobcev, ki tvorijo v svoji celoti kulturno družbo človeško, zasleduje Pypin življenje in valovanje idej v ruski družbi skozi vse dolge veke, slika široko strujo duha, objektiviranega v stremljenjih naroda, opisuje, kako je iz južnoslovanskih dežel prišlo v Rusijo cerkvenoslovansko slovstvo in nanovo vzcveto v starem svetem Kijevu, odkoder se je zasejalo v stolico moskovskega carstva, matuško Moskvo, kjer je okostenelo sredi neizmerne pustinje — sprejemši vase zadnje

sterilne odrastke pokopane bizantijske kulture — v hieratičnem ponosu drugega in poslednjega Rima. Toda ko je bil ortodokсни plašč najbolj zapet in stisnjen, so se začeli gibati ovirani udje sami od sebe in razrivati preozke forme: začelo sa je sektantstvo, ki se je še bolj oživilo, ko je zapadni veter prinesel nove klice poljsko-južnoruskega sholasticizma iz šol z zapadno disciplino. Nastalo je novo valovanje, v katerem se je krepil duh in razmah Petrovih reform, dokler ni prišel čisto na krmilo v Petru-carju, velikem šolniku z žezlom in palico v roki. Rusija dobi svojo akademijo, dobi svojega polihistorja Lomonosova, in Pypin ima zopet priliko, na široko slikati družabno borbo akademizma s cerkvenostjo. Akademija nadvlada in na stežaj odpre zatvornice curkom zapadne kulture: francoske umetnosti in nemške znanosti. Pod Katarininim pokroviteljstvom se curki zbirajo v mogočno reko na ruskih tleh. Osemnajsto stoletje gre h koncu in Rusija ima pesnike, ki se lahko merijo z zapadnimi, devetnajsto pa ji prinese sintezo, heroja, ki je po svoji vsestranski velikosti vreden velike države in se more imenovati sinonim Rusije kakor Goethe Nemčije ali Shakespeare Anglije. In okrog Puškina, tega krasnega vala ruskega elementa, kaka lepa plejada: Žukovskij, Gribojedov, Lermontov, Koljcov, Baratynskij, Gogolj . . . Na brezmejni ruski gladini postaja živahno.

To je vtisk, ki ga imamo pri čitanju Pypinovega velikega dela neprestano. Pred nami se razgrinjajo tla, širi se podlaga kulture, ideje valové, objemljejo in oživljajo čimdalje večji kontingent. Nerodovitna zemlja postaja plodna. Človeška družba se organizira, ustvarjajoč podstavo kulturi.

Sedaj, ko vemo, v kakem času je vzrastel Pypin in njegovo pokolenje, razumemo tudi, da se je morala tako pisati literaturna zgodovina v dobi, ko je Rusija dobila prvo široko kulturno podlago — občinstvo. V šestdesetih letih, takrat ko se je to občinstvo vzgojilo in zvezalo med seboj z neštetiimi vezmi, ko so v njem dobivali posamezniki duševne redilne sokove drug od drugega, ko je še bila publika en sam organizem brez diferenciacije in je bil viden samo ta organizem, kako je plal in snoval svoja dejanja. Ruski ljudje so se takrat prvič začutili na širokih, trdnih tleh kulture in pozdravljali so jih kakor Kolumbovi pomorščaki in klicali: zemlja, zemlja! In samo zemljo so videli; hribov na njej še niso razločili.

In tako tudi Pypin vidi in razgrinja pred našimi očmi samo duševni nivo ruske kulture. Za posameznike, ki so se liki ognjeniki vzpeli nad površino, da raz svoje višine z lavo svojega genija

ustvarjajo v morski pustinji nove celine, še nima pravega pogleda. On jih pozna samo v toliko, v kolikor temelje v družbi. Do njih individualnih obrisov se ne dviga. Posamezne duševne velikane vidi samo s perspektive človeške družbe. Za ono, kar je pesnika neslo nad družbo in pred njo, kar ga je dvignilo nad čas, za oni sveti ogenj iz večnosti, ki ga je hranil poet v sebi čisto drugačnega nego drugi, dasi v posodi, podedovani od družbe in svojega časa, še nima zmislja sin evolucijskega svetovnega nazora.

V zadnjem času je Pypina v njegovi metodi še podprl in potrdil primer nemške literarne zgodovine, ki je v poslednji dobi izdelala disciplino, imenovano filologija, disciplino, ki je iz želje po razširjenju znanstvenega obsega in baze svoje, sprejela v področje svojega proučevanja vse, kar človeški duh pri njegovi rasti določa in barva, ter vsa dejanja in nehanja, ki v njih človek zapušča sledove svojega bistva.

Ali vse to, kar se tem potom odkriva in pridobiva, je sedanji literarni zgodovini samo sredstvo, ne namen; ji služi samo v to, da tem razločneje sine iz nje edini nadprirodni stvarnik na zemlji — človeški duh. A to metodo, ki se sedaj prihaja do nje sistematično, je s svojim genijem že pred polstoletjem instinktivno našel francoski literarni zgodovinar Taine.

Tudi Pypin je čutil, da prihaja doba, ko se bo literarna zgodovina pisala drugače, in je to tudi izrazil v predgovoru k svojemu delu. A on sam je bil že završen in njegova figura na horizontu ruske kulture dorasla kot silna delavska moč, vzkllila iz živih, polnosočnih semen, s krepko logično konstrukcijo uma in mirnim grupirujočim pogledom.

(Konec prihodnjič.)

Povratek.

Mladostni so jasni se dnevi   A našli zvenelo so lice,
 povrnili k meni nazaj . . .   ugasle so našli oči . . .
 prinesli mi rož in zelenja   in strah jih je bilo samote —
 in solnčnih so žarkov sijaj . . .   strah bilo prečutih noči . . .

Zatonili spet so za gore,
 cvet rožni so vzeli s seboj . . .
 brez svita — vse mračno, otožno
 nebo zdaj visi nad menoj. —

Kristina.

Poslednji dnevi Štefana Poljanca.

Literarna povest.

Spisal Ivan Cankar.

(Dalje.)

III.

Benetkah.

Skočil je s plava in se je napotil po vročih, prašnih, polvaških ulicah v mesto. Dan se je že nagibal; solnce je stalo tik nad gozdičem in v poslednji uri je bila še žarnejša njegova luč; na stolpih so gorela pozlačena jabolka in okna so se vžigala in so ugasovala.

Štefan Poljanec je prišel v mesto ob pravem času, tako da bolje ni mogel priti. Veliko svojih znancev je srečal na cesti; nekaterim se je ognil, druge je pozdravil in je šel hitro mimo. Ker je bil pameten človek, je opazil, da so bili tisti, ki se jih je ognil, bolj zadovoljni. Ne da bi ga bil kdo sovražil; Štefana Poljanca ne more sovražiti nihče na svetu, zato ker ni čednosti v njem, ki bi bila zavisti ali bojazni vredna. Tudi zaničevati Štefana Poljanca ni mogoče; preveč je ponižen in pregloboko uverjen o svoji neznatnosti. Toda človek, ki je bil oblekel frak, tudi svoje matere ne sreča rad, če ima pisano ruto na glavi.

„Ne zameri, Kositar, da te ustavljam na cesti vpricho drugih ljudi; ampak če ti je hudo, da bi govoril z mano, stopiva v vežo; temna je.“

Stopila sta v vežo; črno oblečeni Kositar s tenko kozjo bradico in zaspanimi očmi in dolgi, oprášeni Štefan Poljanec.

„Zdaj, ko stojiva v mraku, pa mi prijazno povej, kakšna slovesnost je nocoj v tem mestu, zakaj ti si že peti, kar jih je bežalo nocoj črnih in spodobnih mimo mene.“

„Slovenska mladina manifestira nocoj za univerzo. Petrin bo govoril, doktor Petrin.“

„Doktor Petrin!“ je zavzdihnil Poljanec in se je zagledal v mrak. „Hvala, prijatelj, in ne zameri, če sem ti delal sramoto.“

Šel je dalje, nagnil je glavo in ni videl več nikogar. Šel je in šel, ni videl poti, in vendar je prišel natanko pred tisto hišo, kamor mu je bilo ukazalo srce. Okno je bilo zagrnjeno.

„Seveda je treba, da je okno zagrnjeno!“ je pomislil Štefan. „Petrin se pripravlja na govor, hodi po izbi z velikimi koraki, iztega roko, oči mu žare; in tam na zofi, pred tisto malo mizico, tam sedi — kdor hoče.“

Zamahnil je in se je okrenil in je šel.

„Zakaj bi se tudi jaz ne navduševal? Saj sem narodnjak!“

Dvorana je bila že polna; tudi na galeriji so bili ljudje. Količnik bolj črno so bili oblečeni, toliko bliže so bili odru in tisti, ki so stali na odru, so bili popolnoma črni. Štefan Poljanec je ostal za durmi. Šumelo je in šuštelo, vesela zadovoljnost je sijala z obrazov, Poljancu se je zdelo, da je Velika noč. Šele čez dolgo časa je čudoma opazil, da stoji sredi odra dolg človek z dolgim nosom in dolgimi kodri, maha z rokami, grdo gleda in govori.

„Pričelo se je!“ je pomislil Štefan Poljanec in je poslušal. Toda dolgi človek je nenadoma utihnil, pokazal je poslušalcem hrbet in je stopil v ozadje. Na njegovem mestu pa se je prikazal doktor Petrin in Štefan Poljanec, ki je slonel prej ob zidu, je stopil za korak naprej in je zardel.

Doktor Petrin, slok mlad človek z lepimi kodri in inteligentnim obrazom, se je nalahko poklonil, ozrl se po dvorani ter izpregovoril z blagozvonečim glasom. Govoril je zelo navdušeno o pravicah naroda, o njegovi kulturi, ki zasluži uvaževanja, o njegovi zvestobi do države in vladarske hiše, nadalje o kulturnih in materijalnih koristih, ki bi jih donesla univerza državi in narodu vobče in Ljubljani posebej, naposled pa se je razgrel, govoril je o zatiranju, krivicah in nasilstvih ter je z žarečimi očmi in trepetajočimi ustnicami opominjal nekoga in žugal nekemu — Štefan Poljanec ni mogel natanko razumeti, koga je imel v mislih — in je potrkal s pestjo krepko po mizi, kakor da bi klical lenega natakara: „Univerzo nam dajte! S tem končujem!“

Navdušeni klici so zagrmeli po dvorani, na galeriji je mahala neka dama v rdeči bluzi z velikim belim robcem, doktor Petrin se je smehljal trudno, brišal si je potno čelo in se je skrtil v ozadje.

Štefanu Poljancu se je zdelo, da je bil tisti govor že nekaterikrat slišal. „Ampak,“ je pomislil, „govornik je vse in govor ni nič.

Da bi, na priliko, jaz govoril te besede, ki nimajo ne posebnega jedra, ne posebne lepote, bi me nihče ne poslušal in nihče bi mi ne ploskal. Na jeziku tega lepega gospodá pa so se nenadoma izpremenile, zadobile so velik pomen in blag zvok. Poglavitna stvar je na govoru govorjena, ne napisana beseda in med vsemi ljudmi na svetu sodi samo govorniku pravica do plagijata. Njegova zasluga je in njegov poklic, da vdahne življenje mrtvi besedi in jo napravi aktivno. Tudi Mirabeau ni imel zmerom časa, da bi si bil sam napisal govor, in vendar ga ni človeka, ki bi mu kratil slavo. O Petrin, visoko drži tvoja pot!“

Tako je premišljeval Štefan Poljanec in se je okrenil, ker je mislil, da je stvar pri kraju. Toda na oder je stopil bogoslovec v ozki črni suknji, plašljiv in bledikast človek, in je pričel govoriti s tenkim glasom. Poleg Poljanca je stal debel študent, ki je bil tako svobodnomiseln, da je bilo Štefana strah. „Ejduš, ali bi ga . . .!“ se je razsrdil svobodnomiselni študent in je zaškripal z zobmi. V tistem trenutku pa je bogoslovec dovršil in svobodnomiselni študent je ploskal in klical z bobnečim glasom: „Živja! Živja!“ Iz sosednje sobe se je že glasilo veselo žvenketanje kozarcev in tja se je napolil Štefan Poljanec. Ponižen kakor je bil, je sedel v mračen kot, da bi ne bil nikomur v nadlego. Iz vseh duri so šumeli črni gostje v sobo in kmalu so bile mize zasedene. K Poljancu je prisedel Kositar, ker je bil kratkoviden; položil si je krila črne suknje skrbno na kolena, nataknil si je nanosnik ter se ozrl po omizju.

„O, glej, ti tudi tukaj, Poljanec! No, kako pa se ti godi?“

„Dobro. Kaj pa ti? Ali še nisi doštudiral?“

„Že, ampak . . . Veš, z advokaturó ni nič, s sodnijo tudi ne. Človek pride do kruha, ko ima že sive lase. Zdaj sem pri notarju Koscu na Goriškem; star je že, siromak, in ne bo več dolgo. Sploh so goriški notarji vsi do zadnjega bolehní in nadložni, Bog jim dodeli lahko smrt. Ampak to je, mi smo zatiran narod; težko dobi Slovenec pošteno službo, če nima takega imena, da ga lahko nekoliko izpremeni. Zdaj se pišem s C, pa ne vem, če bo kaj pomagalo. Škoda, da nimam črnih las. Notar Kosec zasluži na leto dvanajst tisoč. Tako trpi človek za svoj narod. Poznam nekoga, ki ima tako ime, da se bere lahko laško in slovensko, ne da bi ga kaj izpreminjal. Nekateri ljudje imajo srečo.“

Med črnimi gručami se je izprehajal po sobi doktor Petrin; obraz se mu je svetil, smehljal se je prijazno ter se oziral naokoli.

„Ej, Poljanče, ti tukaj! Daj no roko!“

Ponudil je Štefanu desnico, z levico ga je potrkal po rami in je prisedel na prazen stol.

„Lepo si govoril, čestitam!“

„No, tako pač! Izbrali so me, pa sem moral,“ se je nasmehnil zadovoljno Petrin.

„Misliš torej, da jo kmalu dobimo?“ je vprašal Poljanec.

„Kaj?“

„Univerzo.“

Petrin se je zasmejal krohutama.

„Še zmerom tak idealist, kakor si bil! Nikoli je ne dobimo!“

Štefan ga je pogledal začuden in ni mogel izpregovoriti.

„O, idealist!“ se je smejal Petrin. „Pozna se ti, da si ostal tam, kjer si bil, v tistih otroških letih, ko smo še tako lepo sanjali in ko smo bili pogumni, da bi bili pognali Jupitra z Olimpa. Ti si še zmerom tisti otrok; prav je in zavidam ti; mi pa smo že bolj ali manj možje, stojimo v resnem življenju in računimo s praktičnimi razmerami.“

Začuden in ponižan je poslušal Poljanec in je trkal narahlo s pestjo po mizi, kakor je trkal doktor Petrin, ko je stal na odru in klical natakarkju: „Sem z univerzo!“

„Da, Poljanec, otrok si še, ne zameri; zmerom si bil otrok in po pravici bi moral biti večji pesnik, nego si. Ali se še ukvarjaš s poezijo?“

„Nič več.“

„Kaj pa počneš zdaj?“

„Nič.“

Doktor Petrin se je čudno nasmehnil, ljubeznivost je ugasnila v njegovih očeh, pogledal je na Poljančevo obleko, na kravato in črevlje.

„Tako, tako! No, pa Bog s tabo!“

Vstal je in mu je ponudil dvoje prstov v slovo. Nato se je pridružil črni gruči, zasmejal se je veselo, žareč in ponosen je bil njegov obraz.

„Petrin se ženi!“ je izpregovoril Kositar.

„Ženi se?“

Kri je udarila v Štefanova lica in oči so se mu zalile.

„Nekateri ljudje imajo srečo!“ je vzdihnil Kositar. „Mlajši je od mene, pa so mu odprta že vsa pota v svet. Zmerom je imel protekcijo in povsod, Bog vedi zakaj; jaz sem se vse svoje življenje pehal za kakšno protekcijo, pa se mi nikoli ni posrečilo.“

„Rekel si, da se ženi.“

„Zaročil se je in zdaj se vozi z njo po mestu in razkazuje svojo slavo. Bogata je in lepa; temu človeku se vse posreči.“

„Bogata je?“

„Neizmerno. Saj sem tudi jaz že skoro imel bogato nevesto, ampak jaz nimam sreče. Zahajam v hišo, vedem se spodobno, in ko mislim, da je že vse narejeno, pišem lepo pismo; povedati nisem hotel kar tako, ne znam govoriti; in mi odpiše, da naj se ne prikažem nikoli več. Kaj pa sem ji storil? Nekateri ljudje imajo srečo.“

„Čigava je?“

„Kdo?“

„Petrinova nevesta.“

„Majerjeva. Lepa je in hudo bogata; suplent Komar jo uči slovenščine, zato ker Petrin ni filolog.“

Štefan Poljanec je vstal, poslovil se je nakratko in je šel. Šel je in je došel natanko do tiste hiše, kjer je bilo okno zagrnjeno. Noč je bila, na ulici so gorele svetiljke, okno pa je bilo temno. Stopil je v vežo in je šel počasi po stopnicah. Pred durmi je vzdignil roko, da bi pozvonil.

„Kaj pa? Kaj bi?“

Prestrašil se je in roka mu je omahnila.

„Kako bi ji mogel stopiti zdaj pred obraz? Gospod je šel in hlapec misli, da je prišla njegova ura. Kako umazane so bile moje misli!“

Vrnil se je na ulico.

„Zakaj pa sem se razburil?“ je pomislil. „Petrin je napravil, kar je bilo treba, da je napravil. Stopil je v resno življenje in računati mora s praktičnimi razmerami. Skoro sem že nameraval v svoji nespameti, da bi ga zaničeval, ko je samo resničnega občudovanja vreden. Nekateri ljudje imajo srečo, pravi Kositar; le malo pameti je treba zraven in vse je dobro. Njemu se ne da očitati prav nič, pač pa njej, ki je bila tako nespametna, da se mu je hotela obesiti za suknjo, ko je lahko videla, da se ne spodobi. Sramota in žalost ji je zdaj plačilo in Bog vedi, če ni pošteno zasluženo.“

Premišljeval je Štefan Poljanec, pri srcu pa mu je bilo sitno in ogibal se je svetlih ulic. Daleč v predmestju je pozvonil v prvem nadstropju nizke hiše.

(Dalje prihodnjič.)

Janez Trdina.

Avtobiografska pisma.

Prijavlja dr. Fr. Derganc.

(Dalje.)

Če sem, da sem se ukvarjal na Dunaju tudi s politiko. Čital sem vsak dan „Augsburger Allgemeine Zeitung“, ki je bila vobče priznana glasilo nemške inteligencije in najbolj urejevani list vse nemške žurnalistike. Te novine so me dobro poučile o vseh razmerah evropskih držav in narodov. Nepristranosti v njih ni bilo. Razni časniki so jim očitali naravnost, da služijo za denar vsakomur. To se je često i dokazalo, ali navzlic tej grdobi jih Nemci niso nehali hvaliti in naročati. Jaz sem bral v tem listu najrajši obširne popise bojev, ki so jih imeli naši ruski bratje s Šamilom in kavkaskimi razbojniki. V „Augsburger Allgem. Zeitung“ je kvasil večkrat glasoviti Falmerajer, kako nevarni da so Rusi evropski civilizaciji. Neki drug nemški modrijan pa je povedal v njej svetu zanimivo novico, da na barbarskem ruskem jeziku še ni prepeval nikdar noben pesnik! S političnimi nazori nemških in sploh evropskih liberalcev sta me seznanila Rotteck in Velker. Bujna in splošna reakcija, ki je zavladala po Evropi, je gledala pisano te in druge take razprave ter jih preganjala, kar se je dalo. Tem bolj pa so se širile in čitale skrivaj. Policija je to vedela, ali se je smejala, kajti baš njeni udje so jih dobivali redno od prijateljev in prebirali željno njih prevratne nauke. —

Občeval sem na Dunaju z mnogimi rojaki, ali intimno sem se družil samo z nekaterimi. Prvo leto najbolj s Podgorskim in Jerišo, ki sta stanovala skupaj, ker sta si bila velika prijatelja navzlic različnemu značaju. Z obema sem se razgovarjal često v Gerlovičevi kavarni, često pa sem prišel tudi k njima v stanovanje. To društvo je bilo zame jako prijetno in koristno, ker sta oba prijatelja mnogo čitala, mnogo znala in mnogo tudi sama mislila. Mladim ljudem se srce kmalu odpre. Tudi nam trem se je odprlo na stežaj, da smo si vse povedali, karkoli smo doživeli, mislili in — grešili. Prav čudno se nam je zdelo, da imamo vsi trije skoro enake slabosti in

napake navzlic različnim temperamentom. Drugo in tretje leto pa sem se le malo družil s to dvojico. Na Dunaj sta prišla Žepič in Valjavec, moja dva stara prijatelja. Dobili smo si skupno stanovanje, ali ostali smo skupaj samo eno leto. Potem pa se je preselil Valjavec nekamo drugam. Zaman sva ga povpraševala, zakaj sva se mu zamerila. Dejal je, da ni nobene zamere, ampak njemu je ljubše, da je sam zase. Ta odgovor naju ni zadovoljil, kajti do takrat ni hrepenel nikoli po samoti. Pokazalo se je prvokrat, da je Matija „pokrita rihta“. Z Žepičem sva živela skupaj dve leti na Dunaju in eno v Varaždinu, pa se ni pripetil nikdar niti najmanjši prepir med nama. Njega smatram še zdaj za najboljšega človeka izmed vseh mnogobrojnih ljudi, ki sem jih spoznal v svojem življenju. Najino prijateljstvo je trajalo neskaljeno do njegove smrti. Proti Valjavcu pa se mi je moralo srce žal ohladiti. Neko grdo osebno razžaljenje bi še lajše pozabil, ali nikakor mu nisem mogel odpustiti, da se je združil z mameluki in glasoval v Varaždinu že kot potrjen profesor iz straha za kandidata Hrvatom sovražne stranke. Izgovarjal se je: „Moja glavna dolžnost je skrbeti za svoje otroke. Meni in njim pa bi se utegnilo jako slabo goditi, ako bi se zameril vladajoči stranki.“ Tako opravičujejo i drugi uradniki svojo politično strahopetnost. Ta izgovor pa ni vreden ne piškavega lešnika. Vsakemu očetu mora biti glavna skrb to, da daje svoji deci dober zgled značajnosti in stanovitnega rodoljubja, ki se ne boji nobenega preganjanja in nobene kazni. Matija je ostal tudi pozneje „vladinovec“ in ni imel v svoji službi nikdar nobene sitnosti in neprilike radi svojega v zadnjem kotu srca se skrivajočega narodnjaštva. — Kmalu po dohodu na Dunaj sem se seznanil z znamenitim rojakom Čižmanom, ki me je povabil, naj pridem večkrat k njemu na dom, da se bova pomenila kaj o zgodovini in sploh o literaturi. On je živel na Dunaju že mnogo let. Tam se je i oženil. Dobil je bogato, ali precej pusto, starikasto babo, katere ni pokazal nobenemu rojaku. Kadar je prišel nas kateri k njemu, je sedela blizu njega na zofi mlada, prav lepa ženska nizke rasti, ki je vselej ódšla, kadar se je prikazal kak prihodnik. Vsi smo mislili, da je njegova gospa. Resnico mi je odkril v kolegiju neki Dunajčan, ki je dobro poznal Čižmana in vse njegove razmere. Tega svojega rojaka moramo šteti vsekakor med prave učenjake. Baval se je resno s klasičnimi jeziki, še bolj pa z zgodovino. Kupil si je vsako boljše historično in geografsko knjigo, njegova knjižnica je bila bogata in dragocena. Z rojaki je govoril le po nemški. Tudi po mišljenju svojem je bil nemškutar. Po njegovi

želji naj bi vladala v vseh višjih in srednjih šolah nemščina, kajti je med vsemi avstrijskimi jeziki najbolj razvita in ima najbogatejšo znanstveno literaturo. Ali Čižman ni bil fanatik, privoščil je tudi jezikom nenemških narodov, da se temeljito goje v šolah. Jaz sem pisal o njem v „Bahovih huzarjih“ tako, kakor mi je poročil moj dunajski prijatelj. On ga je sodil vsekakor prestrogo. Rad verjamem, da je hotel ohraniti nemščini vladu v gimnazijah, ali tako divji nasprotnik nam pa vendar ni bil nikoli. On ni zaničeval nobene narodnosti in je bil dovolj pameten, da ni pričakoval nobenega uspeha od vladne politike. Južnim Slavjanom je prorokoval včasih celo prelepo bodočnost. Rad je pravil, da je videl nekje stoletnega Srba, slepega goslarja, ki je oznanjal z navdušenimi besedami, da se ponove slavni časi Dušanovega carstva. In Čižman je vselej izustil svoje mnenje, da se bo to tudi zgodilo, morda prej, nego diplomati mislijo. Da ni bil zloben, je pokazal i v drugih rečeh. Svojim mladim rojakom, akademikom, je pomagal često z dobrim svetom in s priporoko, da so dobili kako ustanovo ali dobro instrukcijo. Dejal je večkrat: „Für meine lieben Rojaken thue ich immer gern, was ich nur kann.“ Meni je posodil drage volje grškega historika Prokopa in še druge knjige. Čižman je spisal slovečo zgodovinsko knjigo (o grško-latinski uniji, če se ne motim). Dunajska kritika ga je grdo napadala, ali njeni švepasti argumenti so dokazovali samo to, da ima pisatelj med dunajskimi literati mnogo osebnih sovražnikov. Strašno sem se moral smejati, ko mi je razkladal Čižman svoje popotovanje po nemških deželah. Dobro pripravljen je šel tja, da bi se seznanil s slavnimi nemškimi zgodovinarji in jih prosil, da mu pojasnijo razne manj znane historične zgodbe in spletnje. Silno se je čudil, da mu niso mogli ničesar povedati. Svojo učenost so imeli vsi samo v bukvah in spisih, glava pa jim je bila prazna! Niti važnih prigodkov in državnih dogovorov niso znali na pamet, tako slab jim je bil spomin. Čižman niti v sanjah ne bi bil pričakoval, da se bo nameril na takove ignorante v deželi, ki se baha ob vsaki priliki in pred vsem svetom s svojo temeljito učenostjo. Od takrat Čižman ni bil več tako zaljubljen v nemško „Wissenschaft“, katero je prej nam rojakom neprenehoma hvalisal in priporočal.

Naj povem zdaj še to, katere imenitne može in velikaše sem spoznal na Dunaju, zvečine v Gerlovičevi kavarni. V njej mi je pokazal Navratil Palackega, Riegerja in Havlička. Palacký je stal že takrat na prvem mestu vseh avstrijskih zgodovinarjev, Rieger vseh avstrijskih politikov in Havliček vseh slavjanskih žurnalistov. Najbolj sim-

patičen mi je bil Havliček pod svojim malim klobukom in s svojim duhovitim obrazom in sarkastnim smehom. Na ulici sem videl in srečal večkrat bivšega srbskega kneza Miloša. Radi nekaterih surovih črt v obličju mi se ni nič posebno prikupil. Srbski akademiki pa so ga silno častili kot svojega velikega dobrotnika in mecena srbske književnosti. Miklošič mu je posvetil svoje „Radices linguae palaeoslovenicae“ in prejel od njega lepo darilo — 1500 goldinarjev. Svojo radodarnost pa je pokazal Miloš kaj rad tudi lepim gledališnim pevkam. Najlepši in najslavnejši med njimi je dal za eno samo vizito tisoč goldinarjev. V kavarni sem se seznanil s srbskim akademikom Miletičem, bodočim vodnikom ogrskih Srbov. Nosil je rdečo kapo in je bil sploh opravljen po narodno. Njegovi rojaki so mi pravili, da živi na Dunaju ob Miloševi podpori. Slavnega Vuka Štefanovića sem srečal često na glasiju in v notranjem mestu. Držal se je vedno strašno resno in čemerno, kar ni čudo, kajti mu se je godilo dosti slabo. Nahajal se je skoraj zmerom v denarnih stiskah navzlic Miloševi pomoči. Znanci so me opozorili i na več tujih velikašev in vladarjev, ki so se vozili po Dunaju. Mene je zanimal edini ruski car Nikolaj, ki je ogledoval na glasiju avstrijsko vojsko. Bil je silna, impozantna prikazen; zdel mi se je tak, kakor da je ulit iz jekla. Slavjanski akademiki smo mu vpili na vse grlo: Živio slavjanski car! Semtertja švigajoči policisti so nas opominjali zaman, da naj molčimo. —

Na Dunaju so mi tri leta minila. Zadnje izpite sem prebil konec leta 1853. Potrdili so me za celo gimnazijo. Kmalu sem dobil povabilo od Vidica, ravnatelja tržaške gimnazije, naj pridem tja za suplenta. Priporočil me je bil Čižman, ki je služil tam že eno leto za profesorja. Jaz pa nisem maral nemškega zavoda in poučevanja, zato sem sprejel rajši ponudbo hrvaškega nadzornika Jarca, ki me je pozval za suplenta na hrvaško gimnazijo varaždinsko. Kaj sem videl, slišal, zapazil in doživel v tej službi in pozneje kot pravi profesor reške gimnazije, ne mislim pripovedovati, kajti popisal sem vse to v „Bahovih huzarjih“. Iz življenja v Varaždinu mi je treba omeniti še par črtic. Z Valjavcem sva pridno prebirala in pretresala znamenitega angleškega pesnika Byrona, za katerim je šlo toliko posnemalcev v vseh kulturnih narodih in tudi med Slavjani. Njegovi oblasti se je podvrigel in vdal vsaj za nekaj časa tudi prijatelj Valjavec. Byron je pel res svobodno, kakor mu je velevala svobodna duša. Mladino mora ta pesnik očarati in oduševiti, če je le količkaj dovtetna. On riše odločne, energične značaje, ki se ne boje ni greha

ni pekla, ni Boga ni hudiča. Na svojem uverjenju stoje nemični kakor granitna skala. Byron je pesnik nepopustljive, brezobzirne volje, ki ne mara nobenih koncesij, nobenega kompromisa. — Mnogo prijetnih ur so mi dale tudi študije staroindijske književnosti. Čital sem (to se ve, da le v nemškem prevodu) vede, epos Mahabharata, zakonik Manuov in nekatere dramatike, med katerimi se nahajajo i obče priznani klasiki. Dramo „Sakuntalo“ sem prečital sam dvakrat zaporedoma, v tretje pa sva jo brala skupaj z neko jako izobrazeno gosposi. —

Pred odhodom iz Varaždina sem si obremenil dušo s težkim grehom, ki me bo tiščal do groba. O njem ne bom pisal obširno, ker sem to že storil. Jaz sam sem namreč tisti Ivan Slobodin, čigar roman sem priobčil v „Bahovih huzarjih“. Da je bila moja Milka kaka strastna nemškuta, bila bi nezvestoba moja precej opravičena, kajti uči izkušnja, da se take prismođe presneto težko poboljšajo. Ali Milka je vsa gorela za svoj hrvaški narod, opustila bi bila gotovo prav rada nemško blebetanje in se privadila v kratko dobo ilirski ali pa tudi slovenski konverzaciji. Jaz torej nimam nobenega izgovora, ki bi bil kaj vreden. Od takrat je minilo že pol stoletja. Ali tiste tri besede, s katerimi sem se tolikokrat pokaral v teh petdesetih letih, ponavljam s skesanim srcem često še dandanes in pravim: Sram me bodi! — —

Preselivši se na Reko, sem se izkušal brez odloga seznaniti s primorskimi prebivalci, posebno pa tudi z otočani, o katerih nisem še ničesar slišal in čital. V „Novicah“ se nahaja moj popis otoka Krka in njegovih vrlih stanovnikov, ki se po vsem primorju zovejo Boduli. Mislim, da so druge reči, katere o njih pripovedujem, resnične, ker sem rabil dobre vire, to je poročila izobrazenih, zastavnih mož, ki so se rodili na tem otoku. O bodulskem narečju pa mi je pravil neki bogoslovec, ki ga ni poznal temeljito, dasi je bil Bodul. Ta gospod se je bavil mnogo s staroslovenščino in tudi z živimi slavjanskimi jeziki. Te študije so mu zmešale glavo, da je čul na otoku i take reči, ki jih nihče ni govoril. Jaz sem zapisal, da se veli na Krku blha in bleha (= bolha). Blha se, mislim, res čuje, bleha pa gotovo ne, razen če se spakuje tako kak posamezen človek. Trdil sem v spisu tudi, da se govori še stari particip bišnò (od biti), ali nobeden mojih mnogobrojnih bodulskih znancev ni poznal in čul te besede. Kaj, čudno se mi je zdelo, da poznajo Krčani dolenjskega godca Kurenta. Tako mi je trdil neki dijak, rojen Bodul. Pozneje mi se je razjasnila ta zagonetka. Stari Boduli niso slišali

nikdar o kakem godcu Kurentu. Bajke o njem so prinesli na otok šele v novejši čas slovenski žandarji in financarji, ki so bili rojeni Dolenjci. V Novem mestu mi je pravil neki financar, ki je služil več let na Kvarnerskih otokih, kako so se mu smejali Boduli, ko jim je razkladal življenje in dela Kurentova. Tisti dijak je zvedel torej to bajko posredno ali neposredno od naših rojakov.

(Dalje prihodnjič.)

Mak žari . . .

Mak žari, mak žari,
 kje si, dekle moje ti!
 Pomniš . . . Zlati solnčni žar
 bliskal je na najin par.
 Vsa gorela si v obraz,
 vsa kot mak v poletni čas.
 V tvoje oči zatopljen
 sanjal sem nebeški sen.
 Zdaj sem sam . . . Oj, kje si ti!
 Mak žari, mak žari . . .

C. Golar.

Juristom.

Smejim se vaši sivi učenosti,
 boginji vaši strogi se smejim;
 pravice vaše nauk je puhel dim —
 smejim zakonov vaših se svetosti!
 Katere ječe jeklo ne razbije?
 Moč je pravica, ki ravna vesmir
 brez vrat železnih, vislic in sekir:
 življenje stopa preko teorije!
 Iz sil svobodnih klije in izvira
 postava sveta in pravica vsa, —
 a dajati jo sme bedakom ta,
 kdor je dovolj močan, da jo razdira!

Vladimir.

Romantiki življenja.

Spisal dr. Ivo Šorli.

III.

tistih dneh se je spomnil zopet nekega tovariša iz prejšnjih časov, ki je imel razmerje z ženo svojega prijatelja.

Kako se mu je zdel dečko smešen v tistih ponesrečenih poskusih, da bi preprečil vsak sum, kaj se godi med njim in ono stvarco! Takrat si je rekel tolikokrat, kako bi on vse drugače znal varati ljudi. Naraven ostati — to je vse in vse drugo je odveč, ako že ne provzroči baš nasprotnega, kar se je hotelo: da ne skrije, ampak odkrije.

Da, naraven ostati! To nekomedijantstvo bi bilo temelj komediji. Toda tu je naenkrat spoznal z večjo in večjo grozo, da je pozabil, kak je človek, ko je naraven . . .

Podprl je glavo v obe roki ter se naslonil na kolena in si skušil z vsemi silami svojih možganov ustvariti vlogo, ki jo bo moral igrati odslej, premisliti vsako kretnjo, vsako besedo že vnaprej ter se je potem naučiti . . .

In zaprl je še oči in sklenil prste trdno čreznje . . . In počasi, počasi se je začelo res nekaj črtati iz teme, oblikovalo se je bolj in bolj določno, se jelo premikati in pregibati.

„A to nisem jaz, to je marijoneta!“ je siknil naenkrat in se vrgel ljuto nazaj.

„Naraven biti! Če bi hotel biti naraven, bi moral sedeti vedno tik ob njej in ji gledati v oči, kakor delajo zaljubljeni. A jaz ne smem biti naraven in moram biti vseskozi narejen, slepar!“

„A vrag, to jaz vendar nisem in tudi ne znam biti! Kaj mi tudi pomaga, če se naučim te proklete vloge, ki naj jo igram tam zunaj med ljudmi — pride moment, močnejši nego marijoneta, pa jo sune vstran, sikne beseda in pljuske v mojo kri, da se razpeni in vrže ta mrtvi nestvor na beli dan pred vse oči . . . In potem me sme oni ustreliti kakor psa in nihče mu ne skrivi lasu radi tega. Poženejo me od tod, in jaz, ki nisem sklonil svoje glave še pred nikomer, se ne bom upal ustaviti pred njimi.“

„Ne, nočem!“ je udaril z nogo ob tla. „Trdo hočem iti mimo nje zopet na svojo pot, in če se me oklene, jo sunem v stran.“

In začutil se je naenkrat trdnega in varnega sam pred seboj in ponosno je premeril konzula, ko so se pri kosilu zopet sešli, in ošabno je vzravnal svojo glavo pred njim. Kakor jeklen klin je bil iznova ustavil in pritrdil njegov sklep gugajoča se tla pod njim, in njegova noga je stala zopet trdno in varno.

In kakor da mu bere v duši, so se razširile za hip konzulu oči in potem zbegale v razočaranem presenečenju.

„Pa zdaj bulji v me, starec! Pred teboj Oton Lastan še ne bo povešal pogledov!“

V tem trenutku je vstopila še grofica. Bila je nenavadno bleda. Lastana je zbolelo v srcu, a takoj je strl to hipno usmiljenje in se spustil potem z odločnim pogledom okrog sebe na svoj prostor.

In posegal je zopet s svojim navadnim, mirnim, samozavestnim glasom v razgovor in s sladko zadovoljnostjo je občutil, kako je vsaka beseda rahlo razžarjena mirnega, s krepko, moško njegovo roko spet ukročenega ognja v njegovi duši. In kadarkoli bodo hoteli zopet bukiniti plameni strasti iz tega pokojnega ognjišča v zatišju njegovih prsi, stopi zopet njegova silna volja tja noter in zaukaže mir.

S treznim, tehtajočim pogledom se je ozrl od strani na grofičino obličje in s trpkو škodoželjnostjo od krutega življenja že razbičanega plebejca je motril bolešno potezo okrog teh žalostnih ust.

„Da, lepa si!“ je prikimal, „a zato še nimaš pravice, porušiti s krvavimi žulji zgrajeno mojo eksistenco. Ne, draga moja — trdi kamen je trdi kamen in ne ve, zakaj naj se raztopi pod mesečino tvojih oči . . . Poskusi tudi ti, da niso rože samo vaša last in da se smejo splaziti kačja stebila bodečega robidovja tudi po zidovih vaših gradov! Kupi si jo zdaj za denar srečo, kupi si jo, če moreš . . . Pridi, ponudi mi vrečo zlatov, da te ljubim, pa boš videla, kako ošabno zna pokazati zaničevani kruhoborec skozi duri! . . . Delati, delati, ljubica, pa ti ne pridejo več take neumnosti v glavo . . .“

In spomnil se je svoje matere, in še večja trpkost se mu je razlila čez srce . . . Tudi ona je imela brutalnega moža, pijanca, predmestno barabo, a ni mogla misliti, kdo jo bo tolažil. Črviček za črvičkom je oslabil gladu in so ga ji odnesli, dokler ji niso iztrgali celega srca, da je potem prav zaspala ob smrtni postelji njegovega zadnjega bratca . . . „Tisti še tako mladi, neprestane groze ves razdejani obraz da bi bila ti videla, pa bi ne iztegala svojih ža-

metnih rok po njenem sinu!“ . . . se je obrnil z mrkim pogledom zopet proti njej.

In ta pogled je ona ujela . . . In vsa se je zdrznila pred njim . . .

A tudi on je strepetal in žal mu je bilo teh trdih misli. Saj ona, revica, ni kriva . . . A samo njega naj pusti pri miru . . . O dovolj jih bo, ki sežejo hlastno po taki krasni ženski. Vsi količkaj praktični mladi moški so srečni, če se jim posreči dobiti kako izmed teh najbolj vdanih in tudi najbolj cenih ljubic . . .

Toda ne — tega ne zasluži ubožica, da bi postala žrtev človeka, ki bi vzel samo njeno lepo telo . . . Mehke, dobre roke naj bi jo sprejele in jo podpirale, da ne omahne še niže, in odprla naj bi se ji duša, ki bi ji zacvetla z vso pomladjo dehteče ljubezni nasproti . . . Naj ne gre življenje mimo tega lepega bitja, ne da bi se mu vsaj enkrat nasmehnilo . . .

Stresel se je zopet . . . Zapazil je dobro, kako so se ji naenkrat orosile njene čudovite oči in kako jih je prisilila zopet z vso svojo močjo, da so spet same popile vso grenko bol, ki je hotela prekipeti v njih.

Plaha misel se je odtrgala nekje v njegovih možganih, se razgrnila na vse strani in zakrila za hip vsa druga njegova čuvstva. „Prešibak bodem! . . . zaman bode vsako ustavljanje,“ je zatrepetal . . .

In kakor bi hotel poskusiti še enkrat svoje moči, je pustil zopet, da mu je šel pogled na njen obraz ter ga počasi preiskoval, braneč se sili vse te čarobnoopojne miline . . .

„Da, prešibak bodem! . . .“ je zadrhtel vnovič.

A otesel se je zopet s silo teh misli ter se obrnil k drugim in se naredil, kakor da je ves čas poslušal njih pogovore.

Po kosilu pa sta bila zopet za hip sama zunaj na terasi.

„Zakaj ste me pogledali tako čudno?“ je rekla tiho in gledala daleč ven v ravnino.

„Kako?“ je zardel.

„O, ali mislite, da ne čutim dovolj grenko že sama, kaj sem storila? . . . A vi ne, vi vsaj bi me ne smeli obsojati radi tega! Moj Bog, kako je strašno živeti!“ je jeknila in se stresla kakor pod težkim udarcem, nato pa se hlastno obrnila in odhitela odtod.

„Jokat gre“ . . . je zastrmel z izgubljenim pogledom za njo . . .

In bilo mu je naenkrat, kakor da je to lepo, nesrečno bitje njegova starejša sestra, tako iz vse duše ljubljena in tako samo njegova, da bi mu ne smel nihče braniti, če bi stekel zdaj za njo

v njeno sobo in se sklonil k njej in jo držal na svojih prsih, dokler ne izplaka vsega svojega gorja . . .

In začutil je prvikrat vse prokletstvo spolnega momenta, radi katerega edino imajo ljudje pravico, postaviti kruto prepoved med dvoje duš, ki kipita druga k drugi v čisti, deviški vdanosti . . . Stopil bi tja pred tega odurnega trinoga in ga zaklel, da se ne dotakne niti z eno grdo mislijo njenega telesa — a dušo, njeno žalostno dušo hoče on zase, da jo boža in tolaži, njeno žalostno dušo in njene žalostne oči z vso njih otožnosladko poezijo, ki izdehti drugače izgubljen v te mrzle, topo bulječe praznote njenih samotnih ur . . . In zato naj ga pusti do nje in naj ju ne moti.

V obednici so se tedaj odprla vrata s hodnika in videl je iti grofa mimo. Pokimal mu je v pozdrav, in Lastan se mu je priklonil. Trenotek pozneje ga je ugledal spodaj na cesti, korakajočega proti mestu.

Gledal je za njim in čuden občutek ga je obšel, da se je mu že storilo skoraj veselo.

„Svak!“ . . . Res, moral bi ga pravzaprav sovražiti, a vsa mržnja proti njemu je bila izginila iz njegovega srca . . . Svak . . . mož njegove sestre . . . Človek vidi, da jo preganja, da jo zaničuje vpričo brata, a kljub temu ostane neki čut sorodstva, zavest nekake svojščine . . .

Bil je v resnici presenečen teh novih čuvstev in z zadovoljstvom samoopazovalca je proučeval ta pojav v sebi . . .

„Nazadnje je vse to vendar neka prebuditev iz duševnega mrtvila,“ je premišljeval obenem.

„Postal sem bil že nekako komoden in zato sem se bal vsakega vztrepeta v sebi. In vendar je to življenje in ono smrt — stoječa voda, kakor mi je rekla ona popolnoma prav, dasi ji tega nisem hotel priznati. Dobro torej — zdaj spet šume valovi in treba je paziti samo, da ne stopijo čez breg . . .“

Vzravnal se je počasi in odšel na vrt. Solnce je pripekalo že precej močno, zato je hitel pod košate jablane ob plotu ter se nalonil na ograjo. Bil je zakrit pred vsemi očmi, tako globoko doli so visele veje s svojimi še tako drobnimi, zelenimi sadovi. In stal je tam in opazoval skrivno njeno okno, ki je bilo široko odprto baš tam gori pred njim.

„Bog ve, kaj dela?“ se je vprašal. „O, to bitje res trpi . . . Čudno, kako umejo nekateri ljudje trpeti!“ je zmajal z glavo.

„Ne, ne, jaz pravzaprav ne zaslužim, da bi me ljubil kdo, ki bi moral radi mene trpeti, ki bi čutil več nego bolešno vznemirjenje

in tako težko in zaman vztrepetavajoče hrepenenje. Kvečjemu toliko, — kolikor morem dati jaz sam . . . In jaz ne maram biti nikomur dolžan! . . .“

„Toda, čemu si to očitam!“ je zamahnil jezno pred se. „Kaj morem jaz za to, če ne morem umeti, da lahko boli srce bolj nego zob.“

„In vendar bi bilo nekaj lepega, če bi človek mogel pogledati v tako-le od vseh groz razdejano, vso v črne temine zavito dušo“, se je ustavil . . . „Vse, vse pogaženo, pohojeno, in niti enega ve-selega žarka, niti ene poti tja ven v sladke kraje iz dalj skozi mrakove pobliskujočih se upov . . .“

„In tako-le nekako mora biti v tej-le duši tu gori . . . Samo da hodi tam notri po njenih teminah vsaj to njeno lepo, ljubo dete in da se razliva raz zlate kodre tega angela sladkosti poln krog svete luči vsaj tam, kjer se prikaže . . .“

„Ah, in zdaj kliče še mene tja noter! . . . Zdim se samemu sebi kakor zločest duh, ki je priletel na črnih krilih po ukazu usode nad njeno dušo, da bo tem bolj strašno in žalostno tam notri . . .“

„Ne, ne, jaz ti ne bom v srečo in ti ne meni! Moj Bog, zakaj je moralo priti tako!“ je vzdihnil. „Potem pa pridejo in modrujejo o krivdi in kreposti in niti ne slutijo, kaj so usode neumljivi kruti zakoni . . .“

In postal je ves žalosten.

„Nakaj hudega se ulega name in morda je prišel tudi meni čas, ko bo moja duša morala resnično in težko trpeti . . . Morda imam več srca, nego vem jaz sam, morda ga doslej samo zbuditi ni še nihče umel . . .“

Naenkrat se je ustrašil in potegnil naglo uro iz žepa. Kmalu bi bil zamudil svoj pouk, in tega ni hotel. S strogo točnostjo in resnično vnemo je opravljal svoj posel in čim bolj je spoznaval po tolikih izgubljenih letih slast izpolnjevanja svojih dolžnosti, s tem večjo gorečnostjo si je nakladal celo prostovoljno novih bremen. Samo to je bil sklenil, da se do jeseni ne loti nobenega le preveč težkega posla, ker je čutil, da se mora najprej telesno okrepiti, potem pa izpolni čez zimo, česar mu je še treba na študijah, in se vrne prihodnjo jesen zopet ven v življenje.

„In če me zdaj ta ženska potegne zopet v brezdelnost?“ se je zdrznil. „Čudno je to! — še nikdar nisem menda nobene ljubil resnično in globoko, in vendar so bile vedno ženske, ki so me spe-ljevale z moje ravne poti. „O, saj se vrnem takoj!“ — pa me ni

bilo celo leto nazaj. In komaj sem stopal zopet par dni po gladki cesti, pa se je zopet zasvetilo rožnato krilo na desni ali levi . . . In zdaj zopet!“

A ostrmel je zopet sam nad seboj.

„Kaj pa mi je? — Zdaj sem trezen, frivolen, zdaj sentimental in žalosten in nežen... Ne, ne, to se ne konča dobro, gotovo ne“ — je zmajal s plašno skrbjo zdravnika, ki opaza sam vznemirljive simptome bližajoče se nevarne bolezni . . .

In ves čas med poukom se je čutil neprijetno nemirnega in zamišljenega in jedva je čakal konca.

Potem pa je hitel takoj zopet ven, pod lipo in sedel na svoj stari prostor . . . Upal je za trdno, da pride ona tudi nocoj in da se popolnoma razgovorita . . .

A čas je pretekal, solnce se je nižalo, in nje ni bilo. Že se ni več neprestano oziral tja na desno, ali se ne prikaže izza drevoreda — vdal se je bil in strmел temno, čemerno tja doli predse na to solnčno poletno polje.

In zdelo se mu je, da je nocoj čez vso to solnčno krasoto razgrnjen mračen ovaj čemernih senc. Kakor da je izginilo naenkrat tisto tajinstveno prijateljstvo med njim in naravo . . . „Oba sva enaka,“ mu je šlo pred enim tednom prvič čez dušo. „Obema je zdaj že odpadlo tisto slabotno, plaho, dolgočasno belo cvetje, obema se je razgrnilo življenje v vsej silni veličastnoenolični harmoniji ene same zelene barve, a pred obema so vihre in bliski in strele... še daleč tam za gorami in tudi moja duša šele čaka z velikim pričakovanjem onega, kar ima priti . . .“

Toda nocoj je bilo, kakor da sta pozabila oba drug na drugega ter da čakata samo nje, ki je ni, da bi se stopila pod njenim pogledom oba zopet v eno in bi se razlila mehko čez nju sladka, modrozlata luč iz njenih oči . . .

In tako je zdrknilo solnce mrtvo tam daleč za ravnijo raz nebo in brezčutna so stala drevesa vseokrog. Žalostno je postalo človeku pri srcu in pusto na svetu, ker ni bilo nikogar, ki bi bil rekel „lahko noč“.

Vstal je in se odpravil s sklonjeno glavo v grad.

Na terasi je ugledal iz obednice grofico samo. V naročju je imela neko šivanje in okrog nje so skakali Elza in dečki.

Stopil je ven in se ji približal.

„Zakaj vas ni bilo, gospa grofica?“ je vprašal tiho.

„Ker . . . ker so ljudje preveč hudobni . . .“

„Ali je kdo — —?“

„Da, stric me je zbedel prej do srca.“

Videl je zopet, kako so se ji hotele orositi oči.

„Toda kako!“ je vzkliknil tiho.

„Jaz ne vem, a vsekakor ne smeva biti več sama skupaj. Oh, bilo bi strašno . . .“

„Eh, kaj pa more konzul storiti! Še celo čudno bo videti, ako bi kar naenkrat . . .“

Umolknil je in gledal nevoljno predse. Globoko v njem se je zbudilo egoistno obžalovanje, da bo moral imeti od vse te ljubezni morda le ta nemir in vse to hrepenenje, a ničesar, kar bi ga odškodovalo. In dražilo ga je tudi, da se je vdala s to vsaj navidezno mirno resignacijo v svojo usodo.

„Ne, ne, ni mogoče!“ je vzkliknila hlastno. „Jaz si ne upam . . . In potem vidim tudi, da ne znam varati . . .“

Sklonila je glavo globoko doli, da ji ni mogel videti obraza.

„Potem ti pa ni bilo treba začeti in si me morala pustiti pri miru!“ je strepetalo še bolj trdo v njem.

„Kakor mislite, gospa grofica!“ je rekel glasno s hladnim, dolgočasnim izrazom.

Privzdignila je presenečeno svoj obraz k njemu in zadel ga je z vso silo bolesten pogled iz njenih oči . . .

A predno je mogel reči še kaj, je vstala in odšla ven.

Tedaj pa se je zganil in skoraj planil za njo. In zunaj na temnem hodniku jo je dotekel in jo zgrabil za roko.

„Oprostite mi!“ je zajecjal.

Za hip je stala trdo na svojem mestu, potem pa se je nagnila naenkrat kakor posekana nanj in stisnila krčevito njegove prste.

In sklonil se je k njej in našel njena trepetajoča usta . . .

Ves omamljen je pritaval v svojo sobo in se spustil na stol.

(Dalje prihodnjič.)

Satura.

Spisal L. Pintar.

Velika, Togenburg, bilà je mera
Trpljenja tvoj'ga; moje ga preмага . . .

rvi dve kitici tega Prešernovega soneta se naslanjata na znano Schillerjevo balado „Ritter Toggenburg“, ki jo hočem v prostem prevodu privedi pred slovensko čitateljstvo. Evo je!

„Vitez, zvesto posestrimstvo
Srce Vam kloni;
Vsako drugo pa ljubimstvo
Srce mi greni.
Mirnega Vas gledam rada,
Če pa vidim, da
V tožnosti pogled vam strada,
Kak naj vračam ga?“ —

Kar inako se stori mu
Ob odvetu tem,
Stisne v burnem jo obimu,
Pa odjezdi nem;
Zbere hitro vso družino,
Skliče Švicarje
Ter odvede v Palestino
Vrle križarje.

Hrabro so se tam nosili,
Roj junakov čvrst;
Šlemi njih so se svetili
Sred sovražnih vrst;
„Togenburg“ je v bojni gneči
Turkom grozen vik;
A srcà mu ne izleči
Bojni hrum in krik.

Ko pa leto dni preteče,
Več strpet' mu ni;
Mir se mu vrniti neče, —
Vojsko zapusti;
Barka čaka v luki Jopski,
Vabi na svoj krov;
Vitez vstopi, da v evropski
Svet bi šel domov.

Na nje dom naravnost roma,
Da o njej izvé,
Kaj je z njo, kar bil je z doma. — —
Kar se mu pové,
Do dna duše ga pretresne:
„Šla je v samostan,
Včeraš baš je bil slovesne
Preobleke dan.“ —

Dom očetov zdaj za vedno
Vitez zapusti,
Konj, orožje, plemstvo dedno,
Vse to mar mu ni.
Togenburški grad ostavi
V raševnik odet;
Kdo spoznal bi v tej opravi
Viteza od pred? —

Kočo si zgradi samotno
Tamkaj malo v stran,
Kjer zelenje lip mrakotno
Krije samostan;
Tu sedi, ko dan proseva,
V pozni mrak tu ždi,
S tihim upom tu sameva,
Tihih želj kopni.

Zre na samostanske zide,
Cele ure zre,
Dokler ona k oknu pride,
Da prozor odpre,
Da se v oknu mu odkrije
Angelski obraz,
Da z obraza nje posije
Mirmomil izraz.

Potlej leže potolažen
 Ter mirán zaspi,
 Svidenja mu up preblažen
 Mirni sèn sladí;
 Dan na dan tako sedeva
 Mnogo dolgih let,
 Brez tožbá, udán, brez gneva
 Čaka vedno spet,

Da se v oknu mu odkrije
 Angelski obraz,
 Da z obraza nje posije
 Mirnomil izraz. —
 Neko jutro tu sedel je
 Mrlič tih in bled,
 Trhlih lic še zdaj strmel je
 V okno v isto gled. —

Nekateri so to Schillerjevo balado devali v zvezo s švicarsko legendo o sv. Idi. Pri nas je ta legenda znana po Krištof Šmidovi povesti, ki jo je leta 1830 Juri Kosmač pod naslovom „Ita Togenburška grafinja“ prevel na slovenščino in 1831 pri Joshefu Sassenbergu v Ljubljani dal na svetlo.¹⁾ Toda v Schillerjevi baladi bi bilo z ono legendo težko najti kako drugo zvezo kot edino le ime grada „Togenburg“; v vsem drugem sta si obe povesti precej različni. Legenda nam namreč pripoveduje, da se je grof Henrik Togenburški poročil s krepostno plemkinjo Ido Kirchberger. Ko sta nekaj časa v lagotnem in zadovoljnem zakonu živela, izgubi Ida svoj poročni prstan, pa o tej izgubi nikomur nič ne pove. Grajski lovec Kuno, Henrikov oproda, najde prstan in si ga v svoji gizdoljubnosti, ne da bi povpraševal, kdo bi ga bil utegnul izgubiti, natakne na prst. Premeteni in hinavski njegov tovariš Dominik ga hitro pri grofu počrni, češ da ima z grofinjo pregrešno znanje, ki je dospelo že do tolike predrznosti, da Kuno prstan, ki mu ga je grofinja podarila, brezobzirno javno nosi. Togenburžan je nato v svoji slepi jezi brez preudarka, brez preiskave ukazal nesrečnega oproda privezati konju za rep ter konja pognati, da je ta s tem privezkom dirjastil in ga do mrtvega vlačil. Ido je pa preko grajskega ozidja Henrik sam strmoglavil čez visoko strmino. Njegov namen je bil, zaradi namišljene nezvestobe jo usmrtiti, toda Ida se ni do mrtvega pobila, ampak se je rešila osvestivši se daleč v pragozdno goščavo ter se ob jagodah in koreninicah tu preživila v neki špilji, kjer jo je čez 17 let novi grajski lovec našel ter sporočil to neverjetno novico grofu Henriku. Obrekovavec Dominik se je sedaj v obupnosti in v strahu pred kaznijo s samomorom končal, grof pa, izprevidevši svojo nekdanjo preneglico, jo je skrušen obžaloval. Ker se je pa Ida branila

¹⁾ Ta Kosmačev prevod ni ravno vzgleden in jezik je tupatam grozen; kot kuriozitetá Kosmačeve slovenščine naj zadostujejo ti le zgledi: flavnovefelni lok (Triumphbogen), letijozhi = leteči, od glagola „priti“ mu' je infinitiv „priditi“ in particip „pridevthi“ (prišedši); namesto „Henrik ves divji“ ali „ves razjarjen“ pravi prelagatelj „Henrik poln divjazine“. —

vrniti se na Togenburški grad, češ da jo veže obljuba, dal ji je grof Henrik blizu Fišinskega samostana sezidati majhno kočico, kjer je Ida kot samotarka preživela svoje zadnje dni do svetniške smrti. Tako legenda. Schillerjeva balada pa ima svoj temelj v narodni pripovedki, a ta narodna pripovedka ima dve različni verziji, ena je razširjena v tirolskih gorah, a druga je znana v Porenju. Pozorišče tirolski pripovedki je samostan Wolkenwieg, kamor se je v svoji plahosti pred svetom za vitezove odsotnosti grajska gospica umaknila; Wolkenwieg pa stoji v sosedstvu grada Wolkensteina, a z vitezom Wolkensteinskim, svojim sorodnikom, je bil odšel Togenburžan v sveto deželo na križarsko vojsko. Togenburg je sicer v Šentgalskem kantonu v Švici, a vendar je v tem, da stavi Schiller svojo povest na šviška tla, nekaj anahronizma, kajti takrat še ni bilo Švice v tem obsegu.

Z drugimi imeni in z nekolikiko izpremenjenimi okoliščinami se pripoveduje ta pripovedka v Porenju: Roland, Karla Vélikega sestranec, se je enkrat napolil iz Ingelheima ob Renu navzdol ter došel k nekemu vitezu, ki je imel edino hčer Hildegundo. Zaljubila sta se drug v drugega in oče je bil pri volji, da mu da Hildegundo za ženo. Roland je moral s Karlom Vélikim iti v boj zoper Sarcene in je obljubil, da se takoj po vrnitvi s Hildegundo poroči ter jo popelje na svoj dom. Minilo je leto dni, tedaj se je pa oglasil v gradu neki vitez z novico, da je Roland našel na vojski smrt. Tedaj je devica hudo žalovala ter prosila očeta, da ji dovoli vstopiti v samostan na Nunskem ostrovu (Frauenwörth), otoku sredi Rena. Škof tistega okraja, tej družini sorodnik, je dovolil okrajšavo poskusnega leta, in že čez tri mesece je smela storiti obljubo. Kmalu potem se je vrnil Roland; zamrtev je bil obležal na bojišču, toda pozneje se je zopet osvestil in okreval. Ko je izvedel, kaj se je med tem zgodilo, je odložil orožje in viteško opravo ter si na skali poleg Nunskega ostrova sezidal samotarsko celico; ta skala ob Renu je baje od tega dobila ime Rolandji rtič (Rolandseck). Tukaj je presedel cele dni pred svojo samotarnico ter nepremično zrl na samostan, kjer mu je bivala izgubljena ljubica. Ko je zjutraj k maši zvonilo, je vstal ter poslušal petje samostank in večkrat se mu je zdelo, da sliši izmed drugih Hildegundin glas. In če je pozno v noč videl še brleti v kaki celici luč, domišljal si je, da je Hildegunda, ki zanj moli. Dve leti sta tako minili, od toge so bile moči njegovega življenja že opešale. Oblačnega jesenskega jutra je gledal doli na samostan in videl, da na pokopališču kopljejo jamo, in zdelo

se mu je, kakor da poleg njega šepeče glas: „za Hildegundo“. Poslal je posla v samostan ter res izvedel, da je — sklenila. Videl je, kako so jo položili v hladni grob, slišal grozni „requiem“, zadnje slovo živih od umrlih. Bolest je preobladala njegovo življenjsko moč; mrtvega so ga našli sedečega v celici in otrplega; oči so mu pa še vedno strmele na samostan. —

Schiller se je sicer v svoji baladi držal tirolske narodne pripovedke, vendar mora druga v Porenju razširjena verzija s pesniškega, oziroma estetično-kritičnega stališča vsakemu bolj ugajati, ker je s tragično usodo nekako utemeljena. Pri Rolandu in Hildegundi je zlokobna usoda, ki je imela svojo roko vmes, zakrivila, da sta morala sicer v ljubezni zvezana, po usodi ločena, tiho in vdano trpeti, dokler da ju smrt reši in združi.

Schillerjev Togenburg pa napravi na nas vtisk mlahavega Seladona.¹⁾ Pri njem popolnoma pogrešamo tiste tragike, ki ima poleg vztrajnosti tvoriti junaka. Najprej moleduje za ljubeznijo, neuslišan se hitro skuja, odide s križarji na vojsko, tam tudi ne vztraja — vrnivši se iznova ubegne z doma, da zadnje svoje dni preždi v brezsmotrenosti, oči vpiraje na samostan, kamor njemu nikdar ne bo vstopa, odkoder njej ne izhoda.

Če torej Prešeren neugodno svoje razmerje do oboževanke primerja s Togenburgovim trpljenjem ter sklepa, da je on še večji revež nego Togenburg, kajti oni je vsaj smel dan na dan naslajati svojo dušo z oziranjem na mirnomili njen obraz, on pa da si niti ne upa pogledati v njeno strogo obličje, boječ se, da bi je ne žalil (primeri 2. gazelo!), — tedaj vendar ne bomo jemali te pesnikove izjave preresno, marveč vidimo v njej le nekoliko nagajive ironije o trdosrčnici, spojene z nalahno posmešico svoje lastne plašljivosti. —

Glede perfektivnega glagola v stavku „moje ga premaga“ primeri Ljublj. Zvon XIII. 696. Zadovoljiva prikazen se mi vidi, da se kaže vsaj tupatam že odpor proti pretirani nekdanji zahtevi imperfektivnikov. Primeri Archiv für slav. Phil. XXV. 554 nasl.

¹⁾ Seladon je v pregovoru izraz za medlečega zaljubljenca. To ime je posneto iz pastirskega romana Urféjevega o ljubezni „Astree et Celadonis“ (pastoral allegorique Astrée). — V francoskih pastoralih nastopa tak koprnenja medleči zaljubljenec v zeleni opravi — pravi zeleni zatelebanec.

Črtice o burji.

Spisal dr. H. Dolenc.

(Dalje.)

er sem se spomnil, da me je prijatelj na Skrilavcah še posebno pogledaval in se zavzel o grozovitem razsajanju burje, mu jamem praviti o Skrilavcah in o Gabrku.

Iz Senožeč do vrh Gabrka je štiri kilometre ceste in po mojem mnenju ni na toliki daljavi nikjer na Kranjskem po vremenskih uimah toliko ljudi ponesrečilo kakor na tem prostoru. Sedaj seveda je groznost tega kraja domalega minila, ko železnica prepeljava ljudi in vse blago, ki je prejšnje čase prihajalo v Trst in odhajalo iz Trsta proti severu le po cesti. Tukaj, bi rekel, se spozna, kako daleč smo mi Slovenci od Dunaja, kamor se ne čuje naš klic na pomoč, in se spozna, kako malo so si upale doseči naše politične oblasti, o katerih nisem nikdar slišal, da bi se bile le količkaj potrudile, da se kaj stori v prid nesrečnežem, ki morajo v zimi čez Gabrk in Skrilavce prehajati. Da bi se bili od nekdaj po teh krajih stavili križci in znamenja na mestih, kjer so ljudje ponesrečili, bi bilo te tvarine ne samo ob cesti, ampak po celi širini senožeškega, gabrškega in dolnjevaškega sveta strahovito dosti. In vendar nikjer na vsej progi od Senožeč in do vrh Gabrka ni ne enega zavetišča, v katero bi se lahko obnemogli potniki rešili. Nisem hotel modrovati, še manj se mi pa ljubi politikovati, zato je puščam na miru vse okrožne in okrajne glavarje, ki so ukazovali po teh krajih!

Zopet me gledaš, prijatelj, kakor bi hotel reči, da tako hudo in silno pa vendar ni bilo na Skrilavcah in na Gabrku, da bi se moralo kar poginiti. Da, prijatelj, pri suhi burji ne, ako je še tako silovita! Ali da sva midva to pot skusila, kadar burja razsaja in obenem kadi in mete, da ti sneg vid jemlje in ti ogromni zameti cesto zapirajo, da si moraš nadaljne poti po zbrisih iskati, potem ne vem, ako bi midva že sedela tukaj pri pošteni kapljici našega Brega in se krepčala z okusnimi ribami našega morja, ki jih pa smejo le Lahi loviti, domači ljudje pa ne. Ti praviš, kadar je tako nevrete, pa naj nihče ne hodi na pot čez Skrilavce in čez Gabrk. Dobro! Toda, kaj pa storiti, ko je človek na poti? Ko še ni bilo

železnice, je morala pošta prihajati po cesti in na tisoče voznikov, ki so prepeljavali ves tovor, kar ga je prišlo v tržaško lukco in odhajalo iz nje, je moralo preriniti tudi čez opasni ta del ceste, da ni itak borni zaslužek že na polpoti minil. In kolikokrat pa bruhne nevreme z burjo in metežem kar tako nenadoma v svet, da si v najhujši sili, predno bi si mogel to misliti. Povedal ti bom, prijatelj, slučaj, katerega sem deloma sam doživel. Naj ti še povem, da je človek ali najsi bode žival, kadar „kadi in mete“, kar hitro ob pravo zavest in potem pa tudi hitro ob pravo pot. Posebno pa, ako nista ti in tvoja vprega že privajena metežu s hudo burjo, sta kar hitro ob ves pogum, in ako si ti tudi prizadevaš, ubraniti se elementarni sili, obnemoš, ko ti žival odpove. Dostikrat je prejšnje čase obtičalo na stotine voz po Skrilavcah in po Gabrku v zametih in prebrnjenih po rebrih, po katerih so se hoteli vozniki zametov ogniti. Le do zadnjega se je branil voznik, predno se je vdal v to, da mora vsaj sebe in vprego rešiti, in večkrat se je primerilo, da se je prekasno vdal, in predno je zmagal do ljudi in rešitve, plačal svojo vztrajnost z življenjem. Midva, prijatelj, sva drsknila po dne in brez snega čez Gabrk, pomisli pa, da sta večkrat tudi noč in tema zasačili potnike po teh mestih. In ko se je to zgodilo, je bilo malokdaj potem brez ozebljih in tudi mrtvih. Čuj sedaj slučaj, katerega sem prej omenil!

Ne morem reči, koliko let je minilo, menim, da okoli trideset, ko sem bil že dan pred Božičem doma na Razdrtem. Popoldne se je jelo mračiti, severni piš se je čutil in zamraznice so jele naletavati. Zmerom bolj proti večeru se je vreme hujšalo in z mrakom vred sta pa bruhnila burja in metež med svet z vso silo. Že smo mislili, da pošte iz Vipave ne bo. Kar pride. Voznik je bil opravljen za vsako vreme. Temu ni bilo hudega. Neki viničar z Gorenjskega in fant junak, ki je spremljal pošto, ker je burja že pretila, sta pa vpila od bolečin, katere jima je povzročeval mrz po golih rokah. Zadnjih dvajset minut se nista več peljala na odprtem vozu, ker jima mraza ni bilo mogoče več prestajati. Tekla sta za vozom in se ga držala. Hitro smo oba potisnili v gorak konjski hlev, kjer sta kar poskakovala radi bolečin po rokah. Skušen hlapec je tekel takoj po škaf vode in Gorenjca smo posilili, da je roke v vodo vtaknil. Hlapca spremljevalca, bil je orjak, pa nismo mogli zmagati in pripraviti, da bi bil enako storil, in že čez uro časa je imel roke otekle kakor ne po nobeni spečenini in trpel bolečine, da je kar obnemagaval. Gorenjec je pa za kakih deset minut roke potegnili iz

vode, si jih potem ogrel in celo noč dajal za vino, da se mu ni taka dogodila kakor nepokornemu tovarišu, ki je šele avgusta meseca mogel roke zopet rabiti in prestal tudi silnega strahu, da mu jih bodo odrezali.

To se je dogodilo na Goriški cesti in ugibali smo še tisti večer in drugi dan, da bomo enakega kaj, ako ne hujšega čuli s Tržaške ceste. In nismo se motili. Isti revež, ki se je še v novejšem času po nalašč napravljenem vozičku po Ljubljani vozil in kazal dobrosrčnim ljudem le ostanke rok in nog, je tisto noč obtičal na Skrilavcah v snegu z vozom in s konji. Prasiče je bil peljal v Trst na prodaj, v mraku ga je nazaj gredočega na Gabrku zasačilo nevretime in ni mogel zmagati do Senožeč. Nezavestnega so drugi dan našli pod snegom in ga prinesli v Mušičev hlev v Senožečah ter ga tam zagrebli do glave v gnoj. Življenje so mu rešili, ob noge in roke pa je bil lepi, krepki mladenič.

Da, prijatelj, večkrat se prigodi, da kar nenadoma zavrešči burja in iz temnih oblakov, ki jih s seboj podi, jame snežiti. In ako te še noč zasači, lahko je po tebi, ako te to doleti na Skrilavcah in na Gabrku. In vendar ga ni bilo in ga ni rešilnega zavetišča na vsej tej progi, ko so vendar drugod po svetu že od nekdanj zavetišča in hospici za potnike, ki jih nevretime zasači. Zelo se baha človekoljubnost, ampak za nas Slovence ni dosti storila! —

S tem naj bo najin zimski izlet končan. Mogoče, da te povabim na burno popotovanje še v Vipavsko dolino.

V.

Nobena letna doba ni brez burje. Prav huda in obenem mrzla je pa le po zimi. Nevarna je pa tudi v jesenski in pomladnji dobi. Najbolj opasna je od aprila meseca do konca septembra, kajti takrat škoduje poljskim pridelkom in sadnemu drevju. Da bruhne med svet, ko je trta pognala, ko že rodi in ko grozdje dozoreva, takrat je usodna. Ko nastopi v poletni dobi, takrat izpremeni rodovitna tla v bojno polje. Vsaj meni se je tako videlo, ko sem pohajal po Vipavski dolini v poletni dobi po hudi burji. Kar cele vrste koruznih stebel je do tal potlačenih. To so mrtveci. Dosti jih je upognjenih, to so ranjenci, in le malo jih stoji še pokoncu tam, kjer so krogle gosto drevile. Manj izpostavljenim tropam so krogle prizanašale, toda stebela so vendar drugo k drugemu potisnjena, prav kakor bi se bila stiskala in upogibala, da so krogle čreznje frčale. Trte so omandrane, mnoge tudi od svojih opor odtete, kakor bi se bili vojščaki

mimo njih plazili in potikali ali pa konjiki po njih drevili. Tudi drevju se pozna vojska. Mladovje je potrmano in leži po tleh ali pa visi z uvelim listjem na drevesu. Koder so topovske krogle drevile, so pa tudi vrhovi odbiti in odlomljene veje strme v zrak. Da je grozdje že omehčano, rosijo plemenite kapljice zemljo. Ko je še listje na drevju, je vse bolj oškodovanju podvrženo, ker ima burja več opore, nego če piš kar sika skozi vejevje, ki je že okrepčano po rašči. Kdor je Vipavsko dolino videl v njeni krasoti južnega podnebja in v bujni razkošnosti majnika meseca, temu se ni čuditi, ako začuje le prav pogostoma vzdihljaj: „da bi le burje po dolini ne imeli“ in ako tudi on izusti ta vzdihljaj, ko se nameri v dobi cvetja in bujne rasti na dan po hudi burji. Kdor pa tega ne ve in ne veruje, kar sem omenil že v uvodu, da namreč v nižini burja kar pada, temu se mora kar čudno videti, da dolina tam več trpi od burje, kjer je ožja in kjer je širja le bolj po tistem delu, ki je bliže gorovja in ki je torej proti severu bolj zavarovan. Vasi Podraga, Slap sta nastavljeni proti burji, in vendar jima burja toliko ne škoduje kakor Lozicam in Šentvidu, ki sta prav pod hribom. In zakaj to? Zato, ker mrzli zrak pada v gorko dolino, in ko hitro se tam pomeša in kolikor toliko poenači z dolinskim zrakom, ni več v njem tiste sile, s katero si nasprotujeta mraz in gorkota. Burja v Vipavski dolini je najbolj silovita med Šentvidom in Vipavo, in sicer na Izarcah in na Ravni cesti, ampak prilično le do ceste, naprej proti Podragi, Mančam, Ložam in Slapu že odnehuje, kar dokazuje moja trditev, da le padec je silovit in da sila odneha, ko hitro se različna zrakova, gorki in mrzli, poenačita.

(Dalje prihodnjič.)

Posijal je topel dan . . .

Posijal je topel dan naravi speči,
in nebo je širom radosti vzdrhtelo . . .
solnce se našmehnilo je logu
in vijolic tisoč cvetov zadehtelo . . .

Posijal je srcu topel dan ljubezni,
da v dnu svojem je mogočno vzvalovalo . . .
in ob solncu ljubih se pogledov
svoje skrite sreče radovalo . . .

Kristina.

Književne novosti

Testament. Narodna igra. Po romanu Janka Kersnika spisal Janko Rozman. V Ljubljani 1906. Založil L. Schwentner. Cena 1 K 40 h, po pošti 1 K 50 h. — O tej zanimivi narodni igri smo govorili že tistikrat, ko so jo uprizorili na našem odru. Zdaj nam jo je podal g. pisatelj predelano v knjigi. Tudi o taki, kakršna je zdaj, izpregovorimo v eni prihodnjih števil. Za zdaj pa priporočamo knjigo vsem, ki se zanimajo za slovensko dramatiko.

Anton Medved: Poezije. Lepi so bili časi, ko se je zbudila v Antonu Medvedu pevska sila. Lepi so bili zategadelj, ker so obetali bogato žetev. Približno pred šestnajstimi leti se je oglasil tedanji Bistran v tem listu. Kar nas je bilo mlajših, smo želeli biti njemu enaki. Kdo bi ne bil vesel pesmi, ki jih je Bistran spletal v venec „Iz mladih dni“? Teh pesmi ni v tej zbirki, in še mnogo drugih ni, ki jih je napisal Bistran, Novljan in Dolenjec — mladi Medved, ki je govoril svobodno od srca. Danes uživamo, kar je sejal in kar je dozorelo.

Cimperman, ki je tedaj zbiral ob sebi mlade „Zvonove“ pesnike, je bil ponosen na pesniški del tega lista, ker ga je zalagal Medved s tistimi pesnitvami, ki jih je ustvarjalo njegovo srce v pravem pesniškem razpoloženju. Kar je bilo slabšega, je pošiljal drugam. Imel je torej sam najboljšo sodbo o svojini: o tem, kaj je poezija, in o tem, kaj je zgolj verzifikacija.

Sedaj, ko se mu je zbudila želja, da poišče po slovenskem časopisju, kar je napisal vanje, in to zbere pod preprosto firmo „Poezije“ javnosti v užitek in v sodbo, se je postavil na stališče, da se ni pesniku v zreli dobi sramovati ničesar, kar mu je rodila mladost in mu ukrčila pot na pusto njivo slovenske pesmi. Le dvoje je mogoče: ali se pokaži pesnik tako, kakor se je razvijal, ali naj stopi pred kritikujočo javnost tak, kakršnega se čuti v popolnosti. Medved se je odločil za prvo. Zatorej ni ta njegova zbirka pesmi subjektivnega značaja, nego je objektivna sodba njegovega pesniškega razvoja. Logično ne moremo o prihodnji njegovi zbirki pričakovati nič drugega, in šele tedaj, kadar se mu predrami zadnja pesem v duši, bo stal Medved pred nami tak, kakršnega je dala slovenski književnosti njegova lastna pesniška natura in kakršnega je preustrojalo in končno do stalnih nazorov pritriralo vihrovito življenje.

In eno je gotovo: življenje, ki je hitelo po trnju in bodičju, malokdaj obšipano s prijazno solnčno toploto, tako življenje govori iz Medvedovih pesmi te zbirke. Zato je njegova knjiga živobojna, neovržna priča, da jo je spisal pesnik. A te knjige ni pisal pesnik osebnosti, nego jo je pisal pesnik splošnosti, če se smem tako izraziti. To trditev opiram s prvim oddelkom Medvedovih „Poezij“, ki nosijo naslov „Pesmi“, ki naj bi bile torej čista lirika in obenem dokaz, da je Medved refleksiven pesnik. A ravno te pesmi dokazujejo, da niso bile spočete neposredno iz srca samega, temveč so jih provzročali zunanji vtiski. Nekatero so celo čisto feljtonskega, druge didaktičskega značaja. Za koliko je torej njih vrednost manjša? Za toliko, za kolikor ne odgovarjajo istinitosti lastnega notranjega življenja. V rahlih srcih, ki žive življenje samo zase in zaradi sebe, ne zadenejo ob sorodne strune, temveč jih kvečjemu zdramijo iz sanjavosti, govoreč jim, da ima življenje pravico udariti ob vsakogar in da smo pred življenjem vsi enakoveljavni. Zato je dahnil tem pesnitvam Medved — nehote in nevede — moralno obeležje.

Medved ne gleda samo, on tudi vidi. Dvignil se je izmed vsakdanjih ljudi, stopil na sodni stol, odkoder nam govori svojo filozofijo. Sporazumno s srcem in z glavo izreka sodbo. Kdor pade, tega ne obsoja v pogubo, ker ve, da je slabost človeku bližja nego krepost. S priznanjem, da je človek velika in največja tajnost (str. 79.), so završeni vsi zakoni moralizujočih privilegirancev, in dokazano je s to resnico obenem dejstvo, da se s hlimbo izkuša prikriti gniloba značaja in kreposti, s pobožnjaštvom samopašnost in nemoralnost, z bobnečimi frazami puhlost glave in praznosta srca. Veselo je priznanje, ki ga je pesnik uveljavil za zakon, da ubijajo ljudje lastno prepričanje, ako jim to služi v lastno korist.

Od dne do dne moči so naše manje
za krepko neustrašeno dejanje. (Str. 125.)

Jaz prisojam razpredelkom „V gozdu“, „Gazele“ in „Bršljan in bodičje“ prvenstvo med vsemi Medvedovimi pesnitvami, a tudi trditi si upam, da je malo (ali pa nič) temu enakega v našem slovstvu.

Od tedaj, ko je začel Medved objavljati svoje pesmi, pa do danes se je uveljavila tudi pri nas mlada struja modernosti. Prišli so samosvoji ljudje in so zahtevali svoj delež. Priznanje jim gre, da so osvežili našo poezijo in častno sukali kopje za svoja načela. Kar je mladega sveta, so vsega potegnili za seboj. To pa zategadelj, ker iščejo mladi zunanjega leska in vidijo v igrajoči lahkoti, ki z njo vlada istinit pesnik jezik in čuvstva, namen, a ne sredstva. Kdor pa išče igre v resnosti, ne najde resnosti in se z igro osmeši. Zato je malo tistih — prsti ene roke zadostujejo, da jih seštejemo — ki so našli sredstvo, da so prišli do namena.

Ta vihrajoča, kipeča pomlad naše moderne struje je šla preko Medveda. Morda ga je za nekaj hipov potisnila v ozadje, da se je tamkaj umirilo valovanje njegove krvi, a da je danes, tem čistejše in samorodnejše, prišlo tudi zahtevati svoj tribut. Zakaj kdor dela, dela sebi in zase, a ker je član velike družbe, dela zanjo in hoče od nje to, kar mu sodi. Tega morda noče izrečno človek sam, toda dostojanstvo dela je tisto, ki v današnjih časih odločno zahteva, da ga javnost upošteva in izreče sodbo o njem in nad njim.

S knjigo svojih „Poezij“ v roki lahko danes Medved prepotuje naš svet: dal mu je več, nego je dobil od njega.

Na nikdar site nas berače,
ki nismo vredni niti plače,
ozira (samo!) Bog se iz neba. (Str. 121.)

Do umevanja vsega tega, kar je povedal Medved v imenovanih razpredelkih, nimajo zmislja tisti, ki je nanje meril s pšicami. Pride doba, ko bo zanimivo slišati, kdaj, kje in kako je pesnil Medved „V gozdu“. Zatorej se mi zdi: kar je najlepšega v njegovi knjigi, to je rodila resignacija.

V življenja službo sem prišel začasno
z nalogo tiho — mislit in trpet. (Str. 153.)

Zaman je bilo hrepenenje po lastni sreči, zato se je pesnik vdal. A ker je bila njegova notranja sila jačja od navalov zunanjega sveta, zato ni zapadel letargiji, temveč je pustil sebe in stopil v službo življenju. Nikjer ni v njegovih pesmih veselega akorda. Tuintam zazveni glas, ki bi sodil o njem, da je odmev iz cvetočega gaja, pa je zgolj ironija, sarkazem. S svojo knjigo v roki bi bil Medved

lahko junak kake Shakespearove drame, kakega glumca morda, ki zabava in odpira ljudem oči. In ko spoznajo v njegovih besedah sebe, jih je sram. Zato molče, da tudi z molčanjem množe svoje bogastvo . . .

Blagrujem pesnika, ki ga je vrglo valovje neprijaznega življenja pred tisoče drugih, da stoji pred njimi kot glasno očitanje, kot pekoča vest, kot živa kazen, ki ne umrje niti s pesnikovo smrtjo! In tako ostane Medvedu vzgledno mesto v naši književnosti.

O formi njegovih pesnitev ni mnogo povedati: hodil je v šolo k Cimpermanu. Zdi se mi, da je včasih tudi iskal po slovarju, kar ni pesnim v korist. Da pa se dajo moč jezika in pravila stihotvorstva zlit v zgledno enoto, to dokazujejo zlasti gazele in epski spevi.

E. Gangl.

Iz naroda za narod! I. shod narodno-radikalnega dijaštva od 5. do 8. kilmavca 1905. v Trstu. V Ljubljani 1905. Cena za dijake 1 K, za nedijake 1 K 50 v.

Ta knjižica je dokumentarnega pomena. Signatura najmlajšega naraščaja je kakor lanski tržaški shod, katerega resumé prinaša. To narodno-radikalno dijaštvo je današnja mladina, ki se korenito loči od nas, ki smo bili včeraj „nadebudni“.

Mladenič iz pokolenja „fin de siècle“, je bil individualist, zaprt in zamaknjen v svet svoje duše, ljubeč svoje sanje in hrepenenje do zvezd. Z najfinejšimi in najbolj kultiviranimi dušami Evrope je v duhu občeval, ves zamišljen v kulturo svojega „jaz“-a. Svoje okolice, svoje srede, svojega naroda se je spomnil, kadar je le-ta neljubo in ovirajoče zadel obenj. In v takem trenutku se je bolešno-satirično zasmel kakor Cankar, ali se zgrozil v plemenitem patosu kakor Zupančič. V svojem individualnem svetu si je stavil nebotečen tron, sedal v podnožje „svojega Boga“, a v realnem svetu je taval in končno našel samo pot v staro cukrarno, da je tam umrl. Bil je otrok, sposoben, da zajde za prvim ovinkom. Cankar ga opisuje leto za letom tega mladiča, ki mu je „Krim krtina“, a mu vkljub temu „zastavi pot vsaka kaplja dežja“, ker je sanjar, ki ljubi svoje sanje bolj nego komoditeto postelje, ki na njej sanja.

Mladenič „začetka stoletja“ je ves drug. Človek nehote misli na regulativ v progresu. Današnja mladina je realistična, pozitivna, empirična. Ekonomska vprašanja jo zanimajo. O pogojih življenja in gmetnem stanju slovenskega dijaka v Pragi, na Dunaju in v Gradcu razmišlja in prinaša s pomočjo statistike v tej knjižici pri nas pač prvič zanimive podatke. O „ekonomični izbiri stanu“ razpravlja. In ko je tako zamislila materialno reformacijo pri sebi, hoče na podoben način začeti z reformacijo v narodu. Ustanavlja izobraževalna ferijalna društva, ljudske potovalne knjižnice, prireja poljudna predavanja. In ko zaževa tu ob nedostatke ljudske izobrazbe, zahteva vehementno od poslancev, da zastavijo svoje moči na obmejniku za ljudske, a v deželi za slovenske srednje šole, da bo mogoče potem čisto konsekventno zahtevati slovenskega vseučilišča, ki je njen zaželjeni ideal. A ne samo intenzivna, tudi ekstenzivna je; svoje poglede obrača v Trst in opozarja na ugodno lego slovenskih dežel glede na trgovstvo.

Včerajšnji „mladi“ so bili pesniki, današnji so nacionalni ekonomi, statistiki. In ako so pesniki, se posvečujejo naravoslovju, kar pa bo bolj v prid njih popularnosti. Oni so bili individualnosti, ti so struja.

Težišče njih duha leži torej v praktičnosti. Filozofi niso. So pa svoje vrste znanstveniki, računajoči s samo empirijo. Njih navdušenost in polet nista idealistnega porekla, ampak prihajata iz znanstvenega neofitstva. Malce konvertitskega srda se čuti v njih besedah, kadar govorijo o veri, ker jim je še vedno pred očmi njih prejšnja

konfesija. V svojih teoretskih predavanjih se mude dolgo ob pozitivni etiki, morebiti iz prosvetnih ozirrov, morebiti porajajoče se slutnje, da je tu najranljivejše mesto pozitivizma. In brez metafizike ne gre. Znanost more pač dokazati, kako se je uveljavljalo „dobro“ v zgodovini; toda princip „dobrega“ je nadempiričen, nadznanstven kakor „resnica“ in „lepo“. Seveda ta troedini absolut ni nič aprioristnega kakor v krščanski filozofiji, ampak neki dolžen, neobhoden cilj in kot tak večer. — Grošelj pravi (str. 40.), da „znanost ni bila nikoli agresivna, ona je le branila svoje rezultate“. Prava znanost gotovo ne, ker ji tega treba ni. Malo čudno pa se čita nekoliko niže, kjer pravi: „(Nadnaravne sile) so se rešile na zadnjo postojanko — na postanek sile in snovi. Bodo li obdržale . . . to postajanko ali ne, tega ne morem izpovedati, ker stojimo tu že na zadnjih mejah človeškega razuma, zdi se mi pa, da tudi ta postojanka ni primerna za nje.“ Mislim, da je baš v zadnjih besedah Grošelj sam postal agresiven, in to „na zadnjih mejah razuma“, torej v sferi, kjer je znanstvenik Grošelj brez vsakega orožja in se mu znanstveno nima prav nič „zdeti“.

O teh rečeh je moje mnenje tako, da se znanstveni resnici res ni treba niti braniti, nikar še bojevati. Ona je prepričljiva in imuna proti vsem napadom sama po sebi, ker je evidentna. V podobnem položaju pa je tudi religiozna resnica. In ako kakšen ateist misli, da se bori zoper Boga, pač ne ve, da se bori samo z — mlinom na veter. V Dostojevskega romanu „Idiotu“ čitam naslednje mesto: „Davi sem se vozil po neki novi železnici. V kupeju sem se seznanil in potem štiri ure pogovarjal z nekim S. Slišal sem bil že poprej o njem mnogo, med drugim tudi, da je ateist. Mož je v resnici učen človek, in bil sem vesel, da bom govoril s pravim učenjakom . . . V Boga ne veruje. Toda ena reč me je presenetila: da ves čas, ko je govoril, nekako ni govoril o stvari. To me je presenetilo posebno zato, ker sem tudi poprej, naj sem še toliko poslušal neverujoče in čital take knjige, imel neprestan vtisk, da govore in pišejo nekako čisto o drugem, čeprav se na videz zdi, da o tem.“ Kakor Boga ni moči z razumom dokazati, tako ga tudi ni moči z nobenim modrovanjem zanikati . . .

Zelo sem radoveden, kako se bodo razvili mladeniči „začetka veka“, ki so izdali to zanimivo knjižico, ki si naj jo oskrbi vsakdo, ki hoče živeti sodobno. Začeli so podobno kakor ruski šestdesetletniki, strastno se oklepajoč pozitivizma. Njim zveni še to ime čisto in blagglasno. Sedaj je dvoje mogoče: ali bodo započeto smer forsirali; potem imamo tudi mi pričakovati podobno dobo, kakor so bila ruska osemdeseta leta, dobo upadka duha, poleta in idealov, do katere se prihaja vedno, ko se razgali glavno bistvo pozitivizma, ki se imenuje hladna, praktična, materialna neobhodnost brez zmisla za žrtev in brez vabečega visokega cilja — ljuba ploska buržoazna kultura. Ali pa bodo, preden se bo njih smer zakrknila, evolucijonirali v enem koraku s sodobno Evropo novi sintezi nasproti, ki se imenuje kritični idealizem. (Revizionisti nemške socialne demokracije ga imenujejo „Wirklichkeitsidealismus.“) Ker današnji idealizem ni več nikakršna megljena doktrina, ampak sveto hrani na svojem dnu vse pridobitve novejših materialnih, ekonomskih in znanstvenih prizadevanj — v Rusiji se je idealizem razvil naravnost iz marxizma — bi dobili v njem prostorno mesto in neoviran delokrog. Obenem pa bi našli v njega idealni nadstavbi polet, opravičenost in večnost čustva in vseh njegovih zahtev in likov. — Na ta način bi se mogli srečati z generacijo „konca veka“. Dve dobi bi se sumirali, poglobili, vzajemno obogatili, združili v eno celoto in eno delo, višje, globlje in zavestneje, nego v katerikoli dobi naše mlade prosvetne zgodovine.

Dr. Ivan Prijatelj.

„Slovenska Šolska Matica“ je razposlala svojim članom za leto 1905. sledeče knjige: 1. Realna knjižnica. Urejuje V. Bežek. Zbirka učne snovi za pouk v realijah na ljudskih šolah. Pomožna knjiga za ljudskošolske učitelje. I. del. Zgodovinska učna snov za ljudske šole. Spisujeta prof. I. A. pi in dr. M. Potočnik. Peti (predzadnji) snopič. 2. Pedagoški Letopis. V. zvezek. Uredila H. Schreiner in dr. Jos. Tominšek. 3. Učne slike k ljudskošolskim berilom. 3. snopič. Uredila H. Schreiner in dr. J. Bezjak. 4. Nazorni nauk. Zbirka učne snovi za nazorni nauk. Prvi del. Nazorni nauk za prvo šolsko leto. Uredila H. Schreiner in dr. Fr. Ilešič. — O teh knjigah izpregovorimo še kaj več.

Korespondenca dr. Jos. Muršca. Priobčil dr. Fran Ilešič. (Ponatisk iz „Zb. Mat. Slov.“) To osobito za dobo okoli 1848 pomembno publikacijo je dobiti pri L. Schwentnerju. Cena 280 strani obsežne knjižice je samo 1 K 20 h.

Perkovac Ivan: Pripoviesti. — Iz bojnoga odsjeka. V svoji „Zabavni knjižnici“ za l. 1905. je „Matica Hrvatska“ izdala četvero povesti Perkovčevih, ki so izšle l. 1869. in 1871. v „Viencu“, in pa njegove spomine na l. 1848. S temi podatki je pravzaprav označena knjiga. Perkovac je eden izmed starejših pisateljev (umrl 1871), izmed tistih, ki so delovali v začetku ustavne dobe, a so pozabljeni, ker so njih proizvodi raztreseni po raznih listih. S takimi izdajami, kakor je pričujoča, se rešujejo možje preteklosti ter se pospešuje umevanje književnega razvoja. Od ilirskega romanticizma loči Perkovca realistična osnova njegovega pripovedovanja; a baš radi te svoje osnove ni mogel prezreti značilnih pojavov družabnega življenja svoje dobe, namreč na pr. zdravic ob čašah vina; „znao je on, da u takim zdravicama ima često duha i zrelih misli i da su one često zarodak djela u našem javnom životu: u politici, književnosti i umjetnosti“. L. 1848. je Perkovca iz bogoslovja spravilo v bojni odsek Jelačićevega banskega sveta, kjer je poleg Preradovića in Utješenovića delal na organizaciji hrvatske vojske. Iz te njegove službe izvirajo njegovi memoariji o l. 1848., ki so tem pomembnejši, čim važnejše je navedeno leto v naši zgodovini; tu stoji pred nami v zrcalu svojega souradnika simpatični Preradović, tam zopet flegmatični Jelačićev namestnik Mirko Lentulaj. O madžaronski aferi, ki je omenjena na str. 225., pišem natančneje jaz v mariborskem „Časopisu za zgodovino“ II. — Perkovčevim spisom, ki obsegajo 238 strani, je napisal dr. Ivan Zahar 112 strani dolg uvod o Perkovčevem življenju; ta uvod je velevažen za poznavanje političnih dogodkov okoli l. 1867., ko je banksko stolicu zasedel ljuti protivnik Perkovčev, znani baron Rauch, ter je bil pretrgan ves ilirski narodni pokret. Dve leti zatem je začel izhajati „Vienac“, ki mu je bil faktični prvi urednik baš Perkovac. Ako tudi zabavno-poučen list, v katerem se ni politiziralo, je bil „Vienac“ ipak list hrvatskega odpora proti madžaronsko-„horvatskemu“ sistemu.

Dr. Fran Ilešič.

I. E. Tomić: Veronika Desenička. Historijska tragedija u četiri čina. (Zab. knj. Mat. Hrv. svez. 263–64.) U Zagrebu 1904.

Naš Jurčić je, kakor poroča Levec v XI. zvezku Jurčićevih spisov, tri dni pred smrtjo „spisal, a ne umetniški zvršil“ tragedijo „Veronika Deseniška“. — Da bi bila kruta usoda počakala le še kak mesec, in imeli bi Slovenci res tragedijo! Zdad je še čakamo . . .

Pri Veroniki je že snov sama res tragična in je posajena v tako bogato življenje, da učinkujočih momentov ni treba izsiljevati, in Jurčić je res z umetniškim čutom začrtal pota, ki bi sigurno peljala do prave tragedije; bilo bi jako zaslužno delo, ko bi kak pesnik dovršil to, kar je pri Jurčiću preprečila smrt . . . Pa ta

bogata snov menda ne bo našla pravega tvorca. Ko sem vzel Tomičevo knjigo v roke, sem mislil, da morda dobimo pri njem, česar pogrešamo pri Jurčiču; saj je Tomić pisatelj velike spretnosti in finega umetniškega ukusa. A ne morem si kaj: ko sem dramo prebral, nisem bil zadovoljen niti z dramo niti s seboj. Preverjen sem sicer, da igra na odru učinkuje zaradi svojih pestrih prizorov, in hotel sem se prepričati, da je umotvor res dober; pa moral sem si vendar reči: kdor ne gleda le z očmi in ne gleda le na usta, ampak s srcem v srce, ta bo odšel nezadovoljen. — Glavni nedostatek v igri — nekateri gledalci pa bodo morda baš zaradi njega ploskali — je ta, da je pesnik na mesto tragičnosti postavil — nekako političnost; njegova igra je velepatriotična, a ni tragična; oževati pa bi morala kvečjemu ali tragičen patriotizem ali — če hočete — patriotično tragiko, ne pa samo političen patriotizem; tragika pa ni rešena, ako se junakinja koncem zadnjega dejanja utopi.

Da si je pesnik zgodovinske dogodke priredil po svoje, v to je upravičen. Pa kaj je napravil iz Veronike! Kaj poreče historik k njenemu liku, po tem res ne vprašujemo. Ko bi se le naš um in naše srce mogla spriznati ž njo! A temu se upira vse. Zakaj se vda v naši drami Veronika Frideriku? Edino kot politično orodje; saj ona mrzi in zaničuje Friderika! Vzame ga z edinim namenom, da ga bo, izrabljajoč njegovo ljubezen do sebe, omamljala tako, da bo pozabil visoke načrte in puščal Hrvatom proste roke. Lepo ravna kot Hrvatica, a ne lepo kot dekle, kot človek — namen ji posvečuje sredstvo. Da nazadnje vzljubi Friderika — v drami očitnega morilca in nravstvenega propalico — to je potemtakem docela neverjetno. Jurčič je mnogo bolje zgrabil tragiko; pri njem Veronika že od početka strastno ljubi svojega Friderika, se zgraža ob sumu, da je on morilec svoje žene, a bi se navsezadnje mogla vsaj tolažiti, da je Friderik izvršil čin njej na ljubo. Pri Tomiću je to nemogoče, ker je nastavil časovno dobo dogodkov za 2 leti pozneje kakor Jurčič, v dobo, ko je Friderikova žena bila že mrtva. Tako izgubi drama mnogo srčnega efekta: Veronika — Friderikova ljubica, pa nasproti njej Friderikova žena, to daje prvi in pravi konflikt. Potrebnejša je Friderikova žena za našo tragedijo kakor kraljica Barbara, ki je v Jurčičevi drami ni. Za razvoj drame je tudi pri Tomiću ona malo odgovorna; sploh je njena pglavitna vloga senzacija. Barbara se nam namreč predstavlja kot cinična brezstidnica, ki javno ljubimkuje z mladim Benečanom; celo zagrebški škof Alben ji, karajoč njeno razkošnost, ne svetuje nič plemenitejšega kakor, naj se v svojih ljubavnih pustolovščinah ravna po pravilu: si non caste, tamen caute!

Tudi sicer je aparat v igri precej velik, dokaj večji kakor skromni Jurčičev. Stranske osebe so res kaj dobro narisane. n. pr. Veronikin oče in knez Blagaj. Baš prizori s takimi osebami bodo „vlekli“ očitno in je tudi zato drami pri Hrvatih pač zagotovljen uspeh, za Slovence bi ne bil posebno velik, ker so nam tiste politične aspekcije tuje.

Na vsak način pa je delo toli važno, da Slovenec, ki se peča s slovstvom, ne more korakati preko njega.

Dr. Jos. Tomišek.

Izveštaji G. G. V. Jordanova, M. Iv. Dežmana i P. Popovića. — Izdanje „Srpskega Književnega Glasnika“. Belgrad 1905 (Se ne prodaja). — Pod tem naslovom so izdani referati omenjenih pisateljev o današnjem stanju bolgarske, hrvaške in srbske književnosti, ki so bili sporočeni ob lanskem jezenskem sestanku jugoslovanskih književnikov in časnikarjev v Belgradu. Slovenci se tega sestanka niso udeležili zaradi prepoznega obvestila; pač zato tudi ni poročila o stanju naše književnosti. — Omenjena tri poročila so zanimiva vsako v svojem oziru; prvo in

tretje je bolj estetično in historično, drugo (Dežmanovo, o hrvaški književnosti) pa statistično in realno. Baš tega sem prebral s posebnim zanimanjem, ker nudi nekaj, kar se ne sliši pogosto: vpogled v pisateljsko gospodinjstvo in v razmere pri založnikih in knjigotržcih; večkrat se rabi izraz „mizerija“ in njemu prikimamo tem raje, ker leži v njem tudi prava označba za razmere, ki so nam kaj blizu.

Vsa poročila zaslužijo, da bi se izročila knjigarskemu prometu; Popovičevu je natisnjeno tudi v „Srpsk. Knj. Glasn.“ št. 118 in v Brank. Kolu I. 1905, št. 51/52, str. 1617 idd.

Dr. Jos. Tominšek.

Gledišče

Slovensko gledišče. A. Drama. Predpustni čas, sicer tako ugoden gledišču, nam je prinesel nekaj prav lepih dramskih predstav, ki so nas vsaj deloma odškodovale za to, kar smo pogrešali v prvih dveh tretjinah letošnje glediške sezone.

Dne 30. januarja smo videli prvič na našem odru Ibsenovo dramo „Sovražnik ljudstva“. Če bi te igre ne bil spisal Norvežan Ibsen, spisal bi jo lahko tudi kak Slovenec! Tako znana, tako domača se nam zdi snov, ki jo je obdelal v njej pesnik! Že iz tega dejstva izhaja, da je drama pri nas učinkovala. No, učinkovati mora povsod, kjerkoli velja zakon o nedotakljivosti oblastvene avtoritete, pa naj to v posameznem primeru še tako nasprotuje zdravi pameti in naj bo še tako nehasnovito, da, celo škodljivo človeški družbi. Znamenito je naslikan tu boj brata-uslužbenca proti bratu-oblastniku! Tolika je razlika v nazorih in v temperamentu obeh Stockmannov, da si ju človek težko misli kot brata. Toda česa ne storita vsega oblast in moč iz človeka!... Ako bi Oton Stockmann in Ivan Stockmann zamenjala službi, kdo ve?... Trda sta pač oba enako!... In da je oni mirnejši, ki se čuti močnejšega, je umevno!... Ibsen nam ne pove, kako se je naposled ta boj končal. Da se utripi Iv. Stockmannovega srca ne bodo dali regulirati, kakor bi se komu ljubilo, da se mož dr. Stockmannove odločnosti ne bo uklonil kar tako, o tem ne bo dvomil nihče. Pač pa dvomimo, da bi se tista končna zmaga, na katero se zanaša dr. Stockmann, obistinila. — Za vsako tako zmago je treba dosti, dosti dr. Stockmannov! Poedincu se zmaga malokdaj posreči! No, Ibsen baš hoče vzgojiti take ljudi. To je jedro in pomen igre! — Vpliv te Ibsenove drame se kaže v raznih literaturah. Kolikor toliko tudi v naši.

Poseben sijaj je zadobila predstava te drame na našem odru po dejstvu, da je nastopil v vlogi dr. Stockmanna gospod Fijan z zagrebškega gledišča. Spričo njegove igre smo popolnoma pozabili, da smo v gledišču. Večja pohvala o igralcu, mislimo, se ne da izreči!

Tudi za prvo izvirno noviteto imamo zahvaliti predpustni čas. Dne 6., 8. zvečer in 18. februarja popoldne so se uprizorili „Cigani“, malomestna šaloigra s petjem v treh dejanjih, spisal Jakob Dolinar.

V tehniškem oziru so „Cigani“ dovršeno delo. Avtor pozna dobro glediški oder in njegove zahteve. Dejanja je v igri dosti, istotako situacijske komike in pa — pikre persiflaže. Poleg nekaterih starih in precej slabih besednih dovtipov se nahaja v igri tudi mnogo prav dobrih. Komur posamezni dovtipi ne ugajajo, naj

pomislil, kdo jih dela in kje se delajo. Meni se zdi, da gospod pisatelj v teh ponesrečenih dovtipih ni nameraval kazati toliko svoje duhovitosti, nego neduhovitost drugih. Ti dovtipi so mu bili izvrsten pripomoček pri slikanju miljeja! — Značajni nastopajočih oseb so dobro risani. A za moj okus je v igri nekoliko preveč drastike. Najbrž so v tem pogledu to in ono igralci zagrešili. Zdi se mi tudi, da si pisatelj Anice ni povsem tako mislil, kakor jo je predstavljala gospodična Spurna. To bi bila kaka nemška „Dorfschöne“, pri nas so dekleta na drug način naivna.

Zadnje dejanje trpi radi neverjetnosti. Avtor je čutil to in izposodil si je — pač nevedoma — nadzornika iz „Lanovca“. Hotel je zaključiti s plesom, a kako naj bi se vršil ples v pisarni vpricho nadzornika, ako ni ta že posebno blag in popustljiv človek? Ali ta popustljivost sega vendar malo predaleč! Bolj verjetno in bolj komično bi bilo, če bi se ples vršil zoper voljo nadzornikovo! Kaj ve cigan, kaj je pisarna, kaj nadzornik! Zaroko vidi, pa začne plesati! In sluga v svoji pijanosti tudi lahko pleše! To se ne bo nikomur čudno zdelo. Nadzornik pokaže svojo blagodušnost še vedno lahko na ta način, da zatisne oči spricho vsega tega, kar se je zgodilo — zoper njegovo voljo. Tudi drugače bi se dal še napraviti efekten konec. Sicer pa nič ne de, če igra tudi izgubi nekoliko na zunanjem efektu, ako pa pridobi na drugi strani na notranji vrednosti! —

„Mali lord“, igrokaz v treh dejanjih, ki ga je spisal Mrs. Hodgson Burnett in ki se je uprizoril kot noviteta na našem odru dne 10. in 22. februarja, je eden izmed onih dandanes precej redkih dramatičnih proizvodov, ki vzbujajo v gledalcu čuvstvo všečnosti in neke tihe zadovoljnosti. Živec si nihče ne razburja ob igrah te vrste in baš zato je prav, ako se zdajpazdaj uprizarjajo, tem bolj, ker jim je jedro vseskozi zdravo.

Velikanski je prepad med igrami te vrste in igro, kakršna je Viktorja Huga znamenita drama v treh dejanjih (petih slikah) „Lukrecija Borgia“, ki se je igrala prvič na našem odru dne 18. februarja zvečer. — O tej predstavi, pri kateri so se naši igralci odlikovali, mogoče kaj več prihodnjic.

Razen navedenih smo imeli zadnji čas še sledeči dramski predstavi: dne 2. februarja popoldne so ponovili veseloigro „Potujem s hčerko“, a dne 4. februarja so igrali tretjič istotako popoldne „Brate sv. Bernarda“.

B. Opera. Dne 25. januarja so peli drugič in dne 2. februarja zvečer tretjič v sezoni „Čarostrelca“. Smetanovega „Daliborja“ smo čuli prvič v sezoni dne 27. januarja, drugič pa 4. februarja zvečer. V dneh 13., 16. in 20. februarja se je uprizorila kot noviteta velika narodna opera v štirih slikah „Poljski žid“, besedilo po noveli Erckmann-Chatrina spisala Viktor Leon in Rihard Batka, uglasbil Karel Weis. Prvo dejanje te opere je precej monotono, tem bolj dramatično pa je dejanje v ostalih treh slikah, da, za opero skoro predramatično. „Poljski žid“ je brezdvomno duhovito, po jasno izraženih vodilnih motivih v krasno celoto spojeno, zaokroženo glasbeno delo, ki se odlikuje zlasti po izborni karakterizaciji. Beseda in ton sta tu res v najlepšem skladju in celo lajik mora čutiti, kako drug drugega podpirata, drug drugemu vekšata pomen in moč. Kdor je načelen nasprotnik Wagnerjeve godbe, se seveda tudi za to opero ne bo posebno ogreval. Kajti melodij tu ni. Umetniški učinek opere pa je vsekakor velik.

Ob premieri te opere je imel svoj častni večer zaslužni kapelnik naše opere gosp. Hilarij Benišek, ki si je s svojo vestnostjo in spretnostjo pridobil splošne simpatije našega občinstva.

Dr. Fr. Zbašnik.

Med revijami

A. Aškerc v Čehih. Češka odlična revija „Květy“ je prinesla v februarškem zvezku t. l. I. del prevodov Aškercčevih poezij, in sicer: „Mutec osojski“, „Firdusi in derviš“, „List iz kronike Zajčkega samostana“, „Po bitki na Beli gori“, „Dvorni norec“. Nadaljevanje pride. Prevode je spesnil najodličnejši češki poet, Jaroslav Vrchlický.

Slovenci na Ogrskem. Stanislav Klima je priobčil v „Slovanskem Přeledu“, ki ga ureja znani češki pisatelj in navdušeni Slovan Adolf Černý, veleinteresantno študijo o „Slovencih na Ogrskem“, kateri je tudi pridejal zemljevidni črtež. Prekmurski Slovenci so naši rodni bratje, od katerih nas ločijo žal državnopravne meje tako temeljito, da smo o njih skoro popolnoma nepoučeni, da se zanje tudi čisto nič ne brigamo in mirne duše gledamo, kako polagoma, a tem gotoveje izginjajo v madjarskih valovih. O prekmurskih Slovencih se je pri nas še jako malo pisalo, edina izjema je v tem oziru Ant. Trstenjak, ki je predlansko leto priobčil v „Slovenskem Narodu“ študijo „Slovenci v šomodski županiji na Ogrskem“. Ker se mi sami tako malo zanimamo za te svoje rojake, moramo biti tem bolj hvaležni, ako se je za to že skoro mrtvo vejico našega narodnega telesa zbudilo zanimanje, ako ne pri slovenskih, pa vsaj pri slovenskih znanstvenikih. Po Klimi gre narodnostna meja od Radgone na Štajerskem proti severu, ob štajersko-ogrski meji preko Petrovcev, Gederovcev, Krajne, Skalkovcev, Cankave in Karlovcev do vasi Srđice; tu se meja obrne proti severovzhodu preko Kuzme in Gornjega Sandika in doseže pri Dolenjem Sandiku reko Rabo. Od Dolenjega Sandika do Slovenske vasi (Tótfalu) je meja reka Raba. Pri Slovenski vasi, ki je v neposredni bližini mesta St. Gotharda, se meja obrne proti jugu, teče preko Bergotina, Dolincev, Šalovcev, Križevcev, Gerenčevcev, Berkovcev (Berkeháza), Bakovnice, Strelca, Tornišča in Velike Paline, doseže reko Muro in stopi pri Gornji Bistrici zopet na štajerska tla. Proti severu torej segajo Slovenci do roke Rabe, iz česar se da sklepati, koliko zemlje so nam ugrabili Nemci na Štajerskem. Slovenci stanujejo v županiji železenski v mursko-sobotskem in št. gothardskem okraju in v županiji zaladski v dolnjelendavskem okraju.

V mursko-sobotskem okraju je izmed 114 občin 102 po večini slovenskih. V tem okraju prebiva 41.151 Slovencev.

Izmed 80 občin v št. gothardskem okraju jih je 17 po večini slovenskih. Tu živi 9855 Slovencev. V zaladski županiji v dolnjelendavskem okraju prebiva 21.835 Slovencev, in sicer v 28 občinah, v šomodski županiji pa 1627.

Slovenci pa žive raztreseno še tudi po drugih ogrskih županijah: v ostrogonski županiji jih prebiva 145, v komarenski 294, v novogradski 180, v aradski 104, v Pešti 312, v baranski županiji 738, na Sedmograškem pa 311. Na Ogrskem je torej 77.084 Slovencev.

Na Hrvaškem in Reki živi 25.235 Slovencev, torej skupaj na Ogrskem in Hrvaškem 102.319. Ker živi Slovencev na Avstrijskem 1.192.780, na Ogrskem in Hrvaškem 102.319, v Italiji 40.000, na Nemškem 6265, v Ameriki 100.000 in v Egiptu 3000, je vseh Slovencev skupaj 1.444.364.

Slovenci na Ogrskem nazivajo sebe „Slovenc“, svoj jezik pa „slovenski“, Madžari jim pa pravijo „Vendek“. Velezanimivo je, kakšna imena imajo meseci pri ogrskih Slovencih. Januar je sredimec, februar pozimec, marec premladnjek, april

sredmladnjek, maj pomladnjek, junij predletnjek, julij sredletnjek, avgust poletnjek, september predjesenec, oktober sredjesenec, november pojesenec, december pa predzimec. Ali žive ta imena še kje drugod? *Rasto P.*

Brankovo Kolo, ta list „za zabavo, pouk in književnost“, ki je izhajal 11 let v Sr. Karlovcih, a je proti jeseni l. l. javil, da se ustavi, bo vendar izhajal dalje, ker so drugi listi — tudi naš „Zvon“ — in merodajni poedinci kazali, kako bi bilo škoda tako vrlega časopisa. — Mi pozdravljamo kakor doslej z veseljem bratski list in ga priporočamo vsem, ki radi bero kaj lahkega in zanimivega v cirilici. — List izhaja vsak četrtek, cena mu je 10 K na leto (pošilja se administraciji „Brankovega Kola“ v Sr. Karlovcih v Slavoniji). *Dr. Jos. Tomišek.*

Behar. List za zabavo i pouku. Sarajevo, Ferhadija ulica, br. 23. Cena 10 K na leto. Ta polmesečnik, ki zastopa v hrvaškem jeziku interese islamskega prebivalstva v Bosni, izhaja zdaj že šesto leto. „Behar“ spada med družinske liste, prinaša razprave o raznih snoveh, baš zdaj pregled zgodovine Islama po arabskih in turških virih, zlasti pa povesti iz islamskega življenja, pesmi, a tudi dnevne novice, kakor jih pri nas prepuščamo žurnalistiki. *Dr. Jos. Tomišek.*

Splošni pregled

Stritarjeva sedemdesetletnica. Dne 6. marca t. l. bo praznoval Josip Stritar svoj sedemdeseti rojstni dan. O Stritarjevih zaslugah za razvitek našega slovstva in za napredek slovenstva sploh se ne da na kratko govoriti. Obljubljen nam je daljši spis o Stritarju. Na tem mestu nam ne preostaja drugega, nego zaklicati odličnemu pesniku, učitelju našemu in prvoboritelju na polju prosvete iz dna srca: Še mnoga, mnoga leta!

Svatopluk Čech, znani pesnik in esaiist češki, je praznoval dne 21. februarja svoj šestdesetletni rojstni dan.

Bodoči knjižni program „Slovenske Matice“. Knjižni odsek „Slovenske Matice“ je poveril v seji dne 28. junija 1905. l. pododseku petorice izmed sebe nalogo, naj sestavi osnovo bodočemu društvenemu knjižnemu programu. Omenjeni pododsek je poverjeno mu nalogo v svojih sejah dne 3. in 18. avgusta 1905 izvršil in osnovo predložil knjižnemu odseku. Ta je o tej osnovi v svojih sejah dne 20. oktobra, 14. novembra, 20. decembra lani in 16. januarja letos razpravljaval, jo z malimi izprembami sprejel in odboru v odobrenje priporočil. Odbor je njegovemu nasvetu v redni seji dne 18. januarja t. l. pritrdil in obenem sklenil, naj se program v časopisih objavi. Program je sledeči: 1. „Zbornik“ se kot perijodična knjiga obdrži v ta namen, da se v njem objavljajo krajše razprave strogo znanstvene vsebine. 2. „Letopis“ ostani še nadalje društvena knjiga za objavljanje pisarniškega poročila. 3. Matica izdaj vsako leto po eno ali dve monografiji. Kot primerna tvarina tem monografijam se priporočajo sledeče razprave: a) Zgodovina Ilirije kot spominska knjiga z ozirom na bližajočo se stoletnico. b) Zgodovina ilirizma. c) Zgodovina reformacijske dobe v Slovincih. d) Bleiweis in Novice, ob stoletnici pokojnikovega rojstva. e) Zgodovina slovenskega naroda. f) Zgodovina slovenske in drugih slovanskih književnosti. g) Opis drugih slovenskih pokrajin. h) Prešernov zbornik. i) Etnografske študije o Slovincih (z ilustracijami). j) Novejše tehnične pridobitve (z ilustracijami). k) Občna zgodovina v monografijah (ilustrirana). l) Zgo-

dovina umetnosti v monografijah (ilustrirana). *l)* Kemična tehnologija. *m)* Bakteriologija in mikroskopija (ilustrirana). *n)* Narodno gospodarstvo. *o)* Socializem in sociologija. *p)* Poučni spisi iz zdravstva. *r)* Etika. *s)* Estetika. *š)* Poetika. *t)* Astronomija. 4. Leposlovju naj se pridrže vsako leto vsaj po tri knjige pod splošnimi naslovi: *a)* Knezova knjižnica, *b)* Zabavna knjižnica, *c)* Iz svetovne književnosti. Kot tvarina prvima dvema knjigama se priporočajo poleg izvirnih leposlovnih del ponatiski izbranih spisov umrlih ali pa tudi še živečih domačih pisateljev. Izdajala naj bi se tudi izvorna dramatična dela in pesniški zborniki. Za prevode v knjigi „Iz svetovne književnosti“ se priporočajo pesniške antologije, dalje najboljše starejša in novejša slovanska leposlovna in dramatična dela ter klasična in moderna dela tujih književnosti. Sprejemajo se pa le prevodi po izvirnem besedilu; prevodi iz nemščine se načelno odklanjajo. Vsakemu teh prevodov naj se pridoda kot uvod kratek pregled o avtorjevem življenju in delovanju. Slavno občinstvo se s to objavo opozarja na bodoče društveno delovanje „Slovenske Matice“. Slovenski pisatelji se prav vljudno prosijo, naj stopijo v kolo sotrudnikov „Slovenske Matice“, ako niso že med njimi. Program je tako bogat in raznovrsten, da vsakdo, ki čuti v sebi poklic in voljo, najde v njem obširno in hvaležno polje za sodelovanje. Hvaležni mu bodo za to društvo, odbor in društveniki. Kdor bi se utegnil za program natančneje zanimati, ga dobi lahko na ustno ali pismeno zahtevo iz društvene pisarne.

Tehniški slovar. Lani spomladi se je v „Slovenski Matici“ ustanovil odsek za izdavanje „Nemško-slovenskega tehniškega slovarja“. Izmed Matičnih odbornikov so poleg načelnika ravnatelja Šubica stopili v odsek: ravnatelj Senekovič in pa profesorji Bartel, dr. Ilešič, Pleteršnik. Zapisnikar je tajnik Lah. Odsek se je pomnožil s tehniiki strokovnjaki. Pristopili so mu: stavbni svetnik Klinar, nadinženir Sbrizaj, inženirji: prof. Foerster, Prelovšek, Turk (ki je v najvejšem času postal tudi Matični odbornik), Zajec in Skaberne. V odseku je zastopana tudi trgovska in obrtniška zbornica po svojem tajniku dr. V. Murniku. Odsek je imel doslej pet sej, v katerih se je izvršilo že več pripravljalnih del. Odsek si je nabavil iz kredita, ki mu ga je dovolila „Slovenska Matica“, več vnanjih slovarjev kot vzorce za delo. Strokovnjaki ekscerpirajo Wolf-Pleteršnikov slovar. To delo dobro napreduje in utegne biti do poletja gotovo. Podjetje krepko podpirajo tehniški dijaški klubi in v Pragi, na Dunaju in v Gradcu. Za podjetje se zanima tudi občinstvo. Po navodilu, kako nabirati pojme tehniške vsebine (dobiva se v društveni pisarni „Slovenske Matice“) je dokaj vprašan. Več gradiva so že poslali ali pa dali na razpolaganje gg. učitelj Bezljaj in dvorni kaplan Steska v Ljubljani, poštni ofic. Wisjan v Trstu, slovenski tehniiki v Pragi po stud. ing. I. Rusu pravnik I. Modic na Dunaju i. dr. Hvalno je tudi omeniti krepke podpore „Društva čeških arhitektov in inženirjev“ in pa „Spolka čeških železniških uradnikov“ v Pragi, ki sta odseku s svojimi strokovnimi publikacijami na uslugo.

V pojasnilo. V oceni „Mučnikov“ (v predzadnjem odstavku na str. 118.) je pomotoma natisnjen brezsmiselni „prst“ namesto „prt“. Besedilo na onem mestu sicer jasno pove, da tam ne gre za posamezno besedo — in naj bo „prt“ ali „prst“ — ampak za celoten, nejasno ustrojen stavek; to v pojasnilo tistim bralcem, ki ne poznajo izvirnih „Mučnikov“ in morda mislijo, da se je kritik spotaknil ob besedo — „prst(!)“.

Dr. J. T.

